

DR. STEFAN GOJDIČ

Istoria Cerkvi Christovoj

dla narodnych i hraždanskich škol

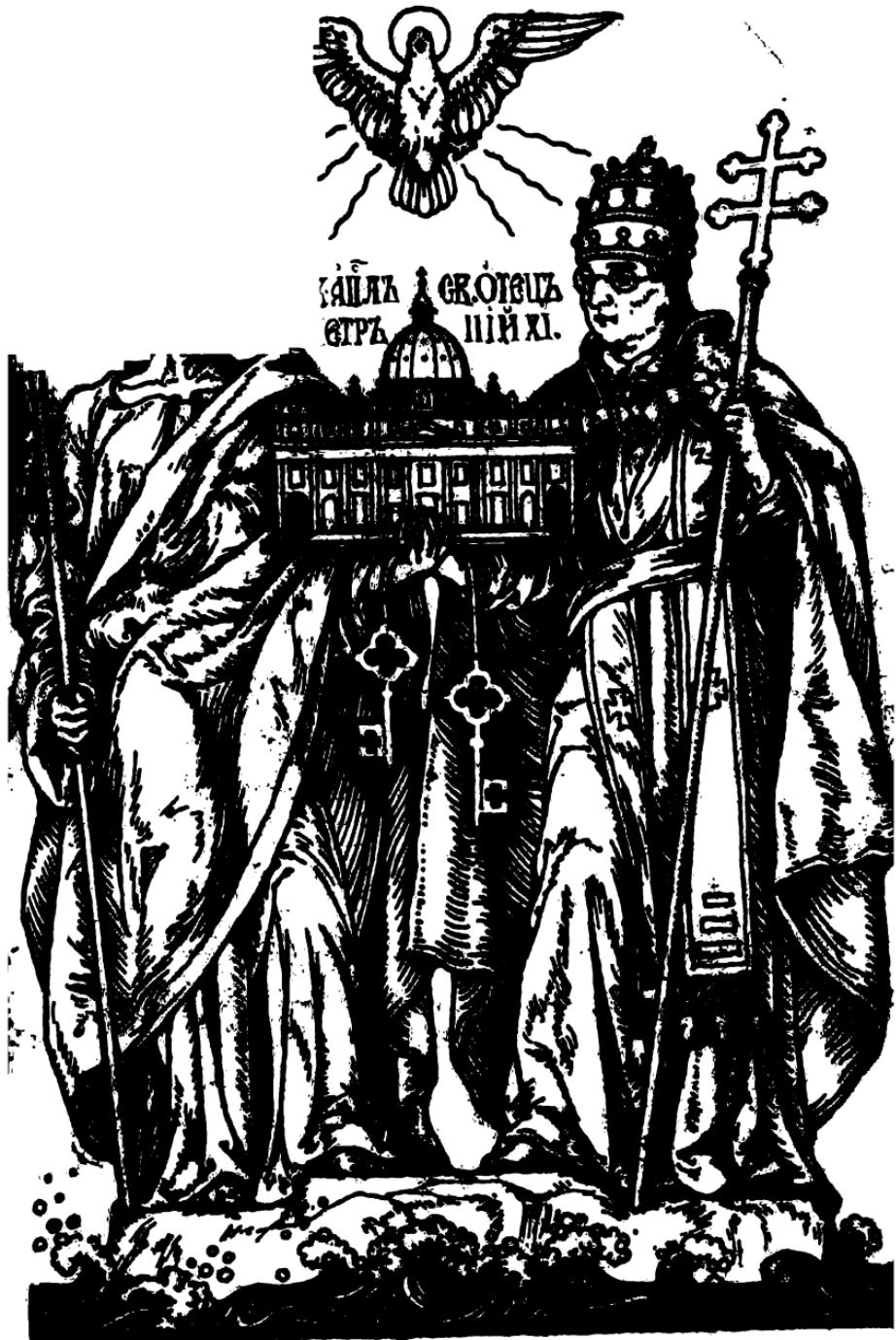

S dozvolenijem

Eparch. Praviteľstva Prjaševskaho pod čís. 100/1934.

**P R J A Š E V
Izdajet „PETRA“
1 9 3 4**

ISTORIA CERKVI

Poňatije cerkovnoj istorii.

Isus Christos, naš dorohij Otkupiteľ, kohda dokončil rabotu otkuplenija roda čelovičeskaho, voznessja na nebo. No on to chofil, čtoby vsi učastvovali v plodach jeho otkuplenija i vsi poznali jeho nauku, proto osnoval svjatu Mati Cerkov. Dla toj cili izbral 12 mužej, na čelo kotorych postavil sv. Petra i dal im vlast, čtoby propovidali na cílom svíši vsim narodam to, čto ot neho slyšali, a kotry prijmut jeho nauku, naj kresťat ich v imja Otca i Syna i Sv. Ducha.

Apostoly ispolnili rozkaz svojeho učiteľa, i posli prišestvija Svjataho Ducha na propovid' sv. Petra 3000 jevrejev priňali sv. kreščenie.

To bylo načalo sv. Materi Cerkvi. Deň prišestvija Sv. Ducha jesť dnem roždenija sv. Materi Cerkvi.

Nauka, kotorá poznakomit nas s sobytijami sv. Materi Cerkvi, imenujetsja cerkovna istorija.

Periody v cerkovnoj istorii.

Blizko 2000 hodov stoit sv. Mati Cerkov. Živet, carstvujet, naučajet ľudej na nauku I. Christa i suprotiv mnoho a mnoho svoich neprijatelej.

Istoriju sv. Materi Cerkvi dla lehšaho perehľada razdilime na boľše časti. Ti časti imenujeme periodami.

Taki perioda sú:

I. period, ot osnovanija sv. Materi Cerkvi do priznanija jej Velikim Konstantinom (30—313).

II. period deržit ot priznanija katoličeskoj Cerkvi do osnovanija cerkovnoj deržavy (313—755).

III. period deržit ot osnovanja cerkovnoj deržavy do vremeni rimskaho otca VII. Grigorija (755—1073).

IV. period deržit ot vremeni VII. Grigorija do smerti VIII. Bonifaca, rimskaho otca (1073—1303).

V. period ot smerti VIII. Bonifaca do vystuplenija Martina Luthera (1303—1517).

VI. period deržit ot vystuplenija Luther'a do francuzskoj revolucii (1517—1789).

VII. period ot francuzskoj revolucii do našich vremen.

Pervyj period (30—313).

Obščij prehľad.

Pervyj period charakterizujut strašny krovavny prenasľidovaniya. Jaki prenasľidovaniya terpil I. Christos, holova Cerkvi, taki samy prenasľidovaniya čekali na jeho filo, na sv. Mati Cerkov. Ti prenasľidovaniya byli snačala ot storony jevrejev, pozdňijshe ot storony rimskoj deržavy.

No naprasny byli vsi ti prenasľidovaniya. Čim bolše krovi teklo, tím lučše uboľsalasja sv. Mati Cerkov. Čim žestocijše sviripstvovali neprijateli, tím lučše vosplamenila ľubov k I. Christu, k sv. Materi Cerkvi. Po vozmožnosti každyj deň pričaščalisa, mnoho molilisja, stroho postili, druh druha ľobili. Bohaty podporovali bidnych. Vsi odny byli v molitvi i v prelomlenii chľiba. Ďijstviteľno krov martirov byla simenem christian.

Borba Cerkvi s judejamis

Jak prenasľidovali judei I. Christa, takoj samoj nena-
visťju otnošalisja i k sv. chr.-katoličeskoj Cerkvi. Apostolov,
virnikov vjaznili, bili, mučili i pod karou smerti zapretili
im propovidati nauku Christovu.

Pervoj žertvoj nenavisti judejev popal sv. archidiakon Stefan, kotoroho v 34. hodu v Jerusalimi kameňami na smerť ubili.

Pucobrand. Nizozemskij 1934.

Simvoličnyj obraz razorenija Jerusalima i sudby jevrejev.

Vtoroje prenasledovanije bylo v vremeni carstvovanija Herodesa Agrippa (41—44), žertvoj kotoraho prenasledovanija popal staršij sv. Jakov. Byl usičen mečem.

Treće prenasledovanije začalo se v 62. godini, kada farisej Ananias sbuntoval judeje, i oni molodšaho sv. Jakova sbrisili iz kryši sinagogi.

Razorenje Jerusalima.

H. Boh judeje za tu zakameñilost i nenuštev k Cerkvi pokaral karoju, jaku predskazal im I. Christos. V 69. godini rimskoje vojsko pod provaditeľstvom Tita, syna rimskago čísařa Vespaziana, osadilo horod Jerusalim i šesť misjacev deržalo v oblohi. V to vremja zahinulo bošte, jak odin million judejev, budlo ot holodu, budlo ot raznych božiznej, a 97.000 ubrali rimljané v nevoľu. V 70. godini Tit zavojeval i spalil horod. Shoril i prekrasnyj chram Jerusalimskij, centr ievrejských bohosluženij. Ďijstviteľno do poslednej bukvy ispolnilosja proročestvo I. Christa, čto „ne imať ostati zdí kameň na kameni“, ibo Tit cilu zemľu, hdi Jerusalim stojal, ješče i porati dal. Christiane, vospamjatavšesja na proročestvo Christa, uže prezde ostavili Jerusalim i poselilisja na odnoj hori bliz horoda.

S tím perestali judei byti samostojateľnym narodom. Rozsypalisja oni po cilom svetu a sv. chr.-kat. Cerkov išla ješče na bolši prenasledovanja.

Borba Cerkvi s rimskoj deržavoj.

Ješće ne minuli krovavny prenasledovanija, kada nad nebom Cerkvi pojivilisja ješće strašniji tuči, a to ot storony paganstva rimskoj deržavy. Ti prenasledovanija deržali blizko 300 let.

Pagane snačala ne mnoho staralisja s christianami. No kada ich číslo vse bošte bylo, daže mnogie iz rimskich dvorjan prihali nauku Christovu, chočili ich uničtožiti s najžestočijšimi mukami. Čto lem zlaho, hrišnaho bylo, v tom

vsem obviňali christian. Oni ne chočili klaňatisja paganskim boham, ne učastvovali v hrišnych paganskich zabavach, proto to ciganili na nich, čto oni sú bezbožník, vráhi rímskej deržavi i čísařju, čto čarodíjny, čto dítinskoje mjaso jídat, krov pjut. Jakože-nibud zloje ili nesčasťe stalosja v rímskej deržavi, pro to vše christian obviňali.

Prenásledovania začališia v vremja cisarja Nerona.

On dal podpaliti horod Rim, i kohda narod pro to volnoval, on uložil vinu na nevinnych christian. Mnoho iz nich skaľčeny, iny topeny v ríki Tiber, druhí brošeny pred vyholodženych dikich zvirej, ili spaleny (Neronovy fakti). V sije vremja postradali mučeničesku smrť sv. Peter i Pavel.

Nasledník Nerona prodolžali ďaľše mučenie i prenásledovanie christian. Ne možno opisati vsi rody muk, ktorý pereterpili tohodašni christiane. Usičenie holovy, ukamenovanie, raspjatije byli ješće lehki muki. Kromi tých byli ješće strašnejši, taki byli: derti ťilo s pazurami do kosti, sderti skoru iz ťila, zamastiti ťilo s soleju ili octom i tak klasti na želizny rišetka, pod ktorymi oheň horil, brositi v bočku, napolnennu kipjačeju vodoju, olovom ili smoloju; vykoloti oči, otrizati palci na rukach i na nohach, vyrizati jazyk, abo priviazati do Zubčastych koles i takim sposobom vytiahnuti ich vnútrennosti — byli každodenný mučenia.

A to vše ne pomohlo paganskoj rímskoj deržavi. Dla christijan ne ostalo innaho, jak abo otrečisia ot viry christianiskej, abo umirati v najťažších terpinijach. A christiane izbrali to posledneje. S radosťou na lici i molitvoju na ustach, s prosčením v serdzi k svoim mučiteľam umirali za Christa, za Cerkov.

Meždu mučenikami byli molody i stary, bohaty i ubohi, dvorjane i prosty ľudi. Jak umirali, vot odin primir. Sv. Polikarpa, jepiskopa v Smirni, oslovili, čtoby otkazalsja ot Christa, ibo inače spaľat ho na kosteri. A staryj Polikarp otvičal: „Uže 86 ťit služu I. Christu, a on ješće ni odin raz ne sđilal mňi ničeho plohaho, ta jak mohol by ja teper jeho zataiti“ — i s radosťou išel na koster.

Е.Петрашевский 1934-

Fakli Nerona.

Koško ich bylo, ne znati, no rimske katakomby hovorjat o ohromnom čisli mučenikov.

Takich velikich prenasledovanij bylo desyat. Posliedneje i najkrovavnijše bylo pod Dioklejanom. Sokiry otupili, katov nužno bylo peremiňati, ibo v rizanii christian vytrapilisja. No vse bylo naprasno. Ne daleko ot amfiteatra, hdi tysjači a tysjači christian preterpilo smerť, stoit triumfaľna kapura Velikaho Konstantina. Sija triumfaľna kapura jesť hrobnym pamjatnikom paganskoy rimskej deržavy. A na Vatikanskem horbku, nad hrobom odnoho bidnoho rybarja, stoit najbolša cerkov svita, cerkov sv. Petra. Na fronti toj cerkvi napisany velikimi bukvami slova I. Christa: „Vrata adova ne odolijut jej”.

Ustroj Cerkvi v pervom periodi.

Snačala holosili apostoly nauku Christa lem v Jerusalimi i v najblizšej okolici jeho. Pervy členy Cerkvi byli judei, no posli objavlenija, danno sv. Petru, krestili apostoly i pagan. Pervyj paganin, kotoryj priňal christianstvo, byl Kornilij i jeho familija.

Pozdñijše, osobeno kohda začalisja prenasledovanija, apostoly rozyšlisja počti po cilom tohda poznatom svifi. Osobeno mnoho chodil sv. apostol Pavel, proto imenujetsja on apostolom narodov.

Kohda apostoly pokrestili bolše číslo virnych, tam osnovali christiansku hromadu. Nad hromadoj stojal jepiskop. Jemu apostoly peredali trojaku vlasť: propovidaniya nauki Christovoj, vysluženija sv. tajn i vlasť upravlenija, — jaku polučili oni ot Christa. Jepiskopy vybrali sebi na pomoc svjaščennikov i diakonov. Vsi ti christianski hromady tvorili pod verchnym upravlenijem sv. Petra odin velikij sbor vsich pravovirnych christian, tojest christiansko-katoličesku Cerkov.

Vsi christiane uznivali sv. Petra za vidimuju holovu Cerkvi, uznivali tu samu nauku, jaku učil I. Christos i pri-nimali ti sami sedem tajny, jaki ustanovil I. Christos. Tim

sposobom s dňa na deň uboľšalosja čislo christian, tak čto koncom pervaho perioda rozširilosja christianstvo v vsich krajach rimskoj deržavy, a to na južnoj Evropi, v serednej i Maloј Azii i v sivernoj Afriki.

Jaka smutna jesť vňišná istorija Cerkvi v prvom periodi, na toľko potišiteľna jesť duševna žizň pervych christian. Ďijstviteľno svjatu žizň provadili. Osobeno ot-

Sv. Petr liturgizujet v katakombach.

ličalisja s velikoj īubovju druh k druhu, tak čto i pagane hovorili: smotrite, jak īubjat druh druha!

Ne toľko nedelu, no i budnyj deň vsi pojavilisja na sv. službu i pristupali k svjatomu pričaščeniju. Boľnym že sja-toje ťilo i krov otnesli domu.

V vremja prenaslidovanij bohosluženija končili v skrytych podzemnych peščerach, v *katakombach*.

Apostoly snačala každoho, kto to prosil, pokrestili. No pozdñijše preduhotovlenije priňatija slučilosja v osobnych, tak zvannych *katichetičnych školach*. Kto holosilsja, imenovalsja katechumen, toješť ohlašennyj. Slavny katichetičny školy byli v Rimi, Antiochii i Aleksandrii.

Kto hrišil, tot dolžen byl pristupiti k tajni *pokajanija*. Publičny hrišníki dolžny byli svoi hríchi publično vyspovidiati i publično za boľše ľit pokutovati. No na prosbu i chodatajstvo mučenikov i ispovidníkov Cerkov vremja pokuty zvykla sokratiti (otpusty).

Nedìlu, na pamiat voskresenija svyatili uže v vremja apostolov. Tak samo iz toho vremeni proischodit prazdnovanie *paschi, sošestvija Sv. Ducha, Bohojavlenija* a pozdñijše *roždestva I. Christa*. V vtorom stolitii začali praznovati i druhí sobytiá žizni Christa i Pr. Ďivy Marii. Na paschu prihotovjalisja s *sorok dnevnym postom*.

Iz apostoľskich otcev važniji suť: *sv. Kliment*, četvertyj rimskij otec, brošenyj v more okolo poluostrova Krim, *sv. Ignatij* Bohonosec, jepiskop v Antiochii, brošen pred Ďivou v Rimi (107), *sv. Polikarp*, spalenyj v 167. hodu.

Iz cerkovnych otcev važniji suť: *sv. Justin*, *sv. Irinej*, jepiskop v Lioňi i *sv. Kiprijan*, jepiskop v Kartagiňi. Vsi pomerli mučeničeskoju smerfu.

Vtoryj period

ot priznanija Cerkvi v rímskoy deržavi do osnovaniya cerkovnoj deržavy (313—755).

Obščij prehľad.

Kohda diabol vidil, čto ni s krovavnymi prenasledovanijami, ni s najstrašnijimi mukami ne peremožet skalu sv. Petra, poproboval to s vnutrennymi borbami. V sije vremja nastali *razny jeresi*, ložny nauki, kotorymi chofili katoličeskuju Cerkov uničtožiti.

„V tom znaku pobidiš.“ — Sv. V. Konstantin.

Sii jeresi narobili mnoho škody, dílali fažki prepjatstvíja v razširenii Cerkvi, no prinesli i dobraho. Cerkov dolžna byla zaščiščati nauku Christovu, slijdstvije čeho bylo to, čto v sv. Pismi i v Predanii složenna nauka Christova rozvilaſja i Cerkov iz toj borby vyšla slavnijše, jak prežde byla. Toržestvennoje obsuždenije ložnych nauk i vyhološenije istinnoj Christovoj nauki slučilosja na *vselenskich soborach*. Takich bylo na vostoku vosem, do 755. hoda šest. Borba s jeresami i vselenski sobory charakterizujut sej vik.

Priznanije Cerkvi v rimskoj deržavi. Sv. Velikij Konstantin (306—337).

Posli tristoletnaho prenaslidovanija prišli radostnijši dni na Cerkov v rimskoj deržavi. V 306. hodu stalsja čisarem na zapadnoj časti rimskoj deržavy *V. Konstantin*. On byl synom sv. Eleny, i choťa byl ješče paganinom, vsehda blahosklonno otnošalsja k christianam.

V to samoje vremja na južnoj časti rimskoj deržavy byl čisarem *Maksentij* (Italia, Ispanija, siverna Afrika). On prodolžal prenaslidovanije christian. Proto meždu V. Konstantinom i Maksentiem nastala vojna. Kohda Konstantin vidil, čto jeho armija mnoho meňša, v horjačej molitvi obernulsja k Bohu christian. V čas molitvy pojavilsja na nebi krest s napisju: „V tom znaku pobidiš!“ To vidili ne lem Konstantin, no i cila armija jeho. On tronutuj ſim vidinjem, sejčas dal sdílati prapory s znakom kresta, i bliz horoda Rima srazilosja vojsko Konstantina i Maksentija. V sraženii Konstantin pobidil, sam Maksentij pomer v bitvi, a Konstantin pobidonusno vošel v Rim.

Pobida Konstantina byla díjstviteľno pobida kresta, pobida Cerkvi. V slijdujuščij hod 313. V. Konstantin *v horodi Milano vydal rasporjaženije*, (edikt Milanskij) po kotoromu Cerkov polučila svobodu.

Choťa V. Konstantin dal pokrestitisja lem pred smerťu, odnakož v christianskom duchu upravļal rimsku deržavu.

Praznovanie nedíľ stalosja oboviazateľnym v ciloj deržavi, kara smerti na kresť skasirovana byla, ot christian i ot cerkvi odobratty iminija vernul nazad. Vystavil velikolípny chramy, Cerkov materialno podporoval. Cerkov svätym počítajet jeho. Mati jeho, sv. Elena, vynašla sv. Krest v Jerusalimi v 326. hodu (vozdviženije čestnaho Kresta), i na tom mišti dala vystaviti prekrasnyj chram.

Sídstvijem toho christianstvo skoro razšírilosja v ciloj rimskoj deržavi, tak čto pagane uže lem na skrytych, oddalennych selach nachodilisja.

Nasledník V. Konstantina.

V. Konstantin imil trech synovej, kotory prodožali razšírenije christianskoj nauki. Posli ich smerti stupil na prestol Julian *otstupnik* (361—363), kotoryj s vsimi sredstvami chotil uničožiti Cerkov. No to ne udalosja, ibo v vojni protiv persov upal. Ješće i v poslednich minutach ruhal na Christa s slovami: „Pobidil jesi Galileje!”

Iz nasledníkov jeho osobeno otličalsja *Velikij Teodozij* (379—395), pod kotorym katoličeska vira stala štatnej viroj v ciloj deržavi.

Borba s jeretikami.

V vtorom periodi rosli razny ložny nauki, jak huby posli dožda. Važnijiši iz nich sledujušči:

1. *Arianizm*. Osnovateľ Arij. Učil, čto I. Christos ne jedinosuščenyj s Otcom, no lem podobnyj jemu, ne sotvoriteľ, no sotvoreniye. Osužden byl na *pervom vselenskom sobori v Niceji, v 325. hodu*. Na sem sobori učastvoval i sv. Nikolaj, Mir Likijskij čudotvorec, pro svoju ščedrosť obľubennyj svatyj v vostočnoj cerkvi.

2. *Makedonij* o Sv. Duchu učil, čto on ne jest Boh, no lem sotvoreniye, podobnoje k anhelam. Osužden byl na *vtorom vselenskom sobori v Carehradi, v 381. hodu*.

3. Nauka *Nestorija*, po kotoroj Prečista Ďiva Marija

Sv. Nikolaj milostyňu davajet.

ne Bohorodica, lem Christorodica, bo prinesla na svit ne Boha, lem čelovika. Osuždena byla na *treťom vselenskom soboru v Efezi v 431. hodu.*

4. *Na četvrtom vselenskom soboru v Chalcedoňi, v 451. hodu* byla osuždenna nauka Evtichesa, kotorij učil, čto v I. Christi lem odna priroda jesť, a to Boža. Na tom soboru perečitan byl list V. sv. Ľva, rimskoho otca. V tom pismi objasnil rimskij otec nauku Cerkvi o dvuch prirodach Christa. Posli perečitanija pisma vsi pritomny jepiskopy priňali objasnenije sv. Ľva rimskaho otca s slovami: „*Sv. Petr prehovoril čerez usta Ľva*“.

5. *V 553. hodu byl poderžan pjatyj vselenskij sobor v Carehradi*, na kotorom rišili v ňikotorych voprosach, ne jasnych posli četvertaho sobora.

6. *Sergij*, carihradskij patriarch, učil, čto v Christi lem odna vola jesť. Jeho nauka osuždenna byla na *šestom vselenskom soboru, v Carehradi, v 680. hodu.*

Cerkov v vremja pereselenija narodov.

V serediňi IV. stoľitia začalosja velikoje pereselenije narodov v Evropi. Iz sivernej i vostočnej časti Evropy rušili sa novy paganski narody, kotoriy vsi usilovalisja dostatisja na bohatu zemľu Italii. Rimska deržava chrabro chranila hranicy, no na konci pod postojannymi napadami silnych, dikich narodov v V. stoľitii upala.

Cerkov ponahľasja sii varvarski narody čim skorše priobristi viri Christovo. Ich diki, hordy hravy ukrotila čerez nauku Jevanhelia i tak na priňatije kultury sposobnymi sdilala ich.

Najskorše priňali christianstvo *gaty*. Priňali christianstvo uže v treťom stoľiti. Na prvom vselenskom sobori uže učastoval odin gotskij jepiskop, imenno Teofil. Pozdňijsie priňali nauku Arija i bolšeraz napali na Rim. Najstrašnij napad slučilsja v 410. hodu pod *Alarikom*, kohda zapálili i spálili cilyj horod Rim. Pozdňijsie poselilisja v Italii i tu koncem VI. stoľitia vozvratilisja v lono Cerkvi.

Hunny vojevodstvom Attily napali na Rim, no na prosbu Lva Velikaho, rimskoho otca, čtoby poščadili horodu, vernulisja obratno.

Navernenije *frankov* slučilosja koncem V. stoštitija pod carstvovanijem kraļa Klodviga.

V tom samom stoštitii priňali christianstvo i *obyvateli Irlanda*. Missionarj ajrišev sv. Patricij († 465).

Do Škocii svitlo nauki Christovoj prines sv. Kolumban († 597).

Obyvateli *Britannii* prijali christianstvo ot sv. Avgustina († 605).

Najfažše bylo obraščenije *Germanov*. Navernenie germanov jesf zaslhuju sv. Bonifacij, kotoryj i mučeničeskuju smerf postrađal († 754).

Mahomet i jeho religija.

Koncem sedmaho i načalom osmaho stoštitija pojvilasja na vostoku odna nova vira, kotorá velikoj opasnosfu hrozila tak krasno razvivajušćeje christianstvo. Osnovateľ sej novoj viry javlajetsja Mahomet, poetomu nasliđniki toj viry imenujutsja *mahomedanami*.

Holovny dogmy ich nauki: Odin jesf Boh — Allach — a Mahomet jesf jeho prorokom. Došla každaho jesf na pered opredilena; pavorodnogo hricha, otkuplenija, blahodati Božej ne uznajet. Pozvoľajet mnohoženstvo. Najlučše sredstvo spasenija jesf borba, smerf za viru mahometiansku. S toj naukoj priobrili sebi mnoho slídovatelej. V rasprostranenii svojej viry bezmiloserdny byli i o korotkoje vremja zavladili cilyj vostok i Afriku, hdi christianstvo majže sovsim propalo.

V Evropi pojivilisja v 711. hodu, kohda Karlu Martellu udalosja sovsim pobiditi ich, i s tim na odno vremja otdaliti ot Cerkvi opasnost mahomedanisma.

V 1457. hodu zaňali Carehrad i zavojevali cilyj Balkanskij poluostrov i majže cilu seredňu Evropu. Vyhnali ich iz srednej Evropy lem koncem XVII. stoštitija, no balkanski

narody lem v minuvšem stoščiti strjasli iz sebja iho turkov. Posli vsemirnoj vojny v Evropi ostalasja im liš okolica Carehrada.

Sv. cerkovny otcy.

Nauku Christovu protiv ložnych nauk jeretikov prežde vseho chranili rimski otcy, kotory sozyvali vselenski sobory, na ktorých opredilili istinu nauku Christovu. No kromi toho bezsmertny zasluhi imijut i sv. cerkovny otcy, kotory svojej mudrošťu, s svoimi tvorami objasnili pravdu christianskoj nauki i lož jeresov.

Najvažnijimi sv. otcami byli na vostoku:

1. *Sv. Atanazij.* Za 46 lit byl archijepiskopom v Alexandrii. Uže jak molodyj dijakon učastvoval na prvom vselenskom sobori v Nikeji (325). Vujeval osobeno protiv Arija, pročto pjať raz byl v zatočenije. Pomer v 373. hodu.

2. *Sv. Vasilij Velikij* proischodil iz svjatoj familii. Byl duže učennyj. Učilsja v Carehradi i v Atinach. Posli okončenija škol žil v pustyňi, i o korotkij čas sobralisja kolo neho boľše svjaty muži, provadivše monašesku žizň. On sestavil pravila monašeskoj žizni, i tím stalsja osnovatelem čina, kotoryj razšírilsja na cilom vostoku i po jeho imeni nazvajetsja *Čin sv. Vasilija Velikaho*. Sej čin i teper živet. V našej respubliki imijet boľše monastyrej.

Byl jepiskopom v Cezarii i mnoho borolsja s arinanismom, pročto i prenaslidovan byl.

Jak jepiskop otličalsja s velikoj sposobnosťu upravlenija svojej jeparchii. Vydal mnoho rasporjaženij i sokratil liturgiju sv. Jakova, kota pod imenem liturgija sv. Vasilija i teper desjať raz končitsja u nas. Kohda v 378. hodu pomer, ne byl ješće 50 litnyj.

3. *Sv. Grigorij Nazianskij* byl prijatelem sv. Vasilija, jakože i pomočnikom jeho v borbi protiv arianizma. Kohda zaslat byl v Carehrad, katoliki imili lem odnu kapličku. Jemu udalosja arianizm sovsim pobidti, pročto narod vybral

Sv. Vasilij hostit ubohich.

jeho za jepiskopa, no on otkazalsja ot toho. Otličalsja velikoj mudrostu, pročto Cerkov nazvala jeho „Bohoslovom“. Kromi toho pisal mnoho svyatych piseň. Pomer 389. hoda.

4. Najboľšim svatym otcom na vostoku byl *sv. Joann Zlatoustyj*. Byl prevoschodnym oratorom i predstojala pred nim velika svitska slava. No on otkazalsja ot svitskoj slavy i pošel v pustyni. Vozvrativše iz pustyni, stalsja svjaščennikom v Antiochii. Pro jeho slavny propovidi izvistnym byl i v Carehradi, pročto izbran byl tuda za jepiskopa. Tu čekala na neho fažka rabota, ibo tohda majže cilyj horod, daže i čisarskij dvor vařalisja v hríchach. Sv. Joann Zlatoustyj stroho vystupil, pročto vyhnán byl v zatočenije, hdi i pomer 407. hoda.

Otličalsja s jasnym tolkovaniem Sv. Pisma i krasnoričiem, pročto i polučil imja Chrizostomus (Zlatoustyj). Skorotil liturgiju sv. Vasilija, kotora voobšče uživajetsja u nas.

5. *Sv. Grigorij Nissijskij*, brat sv. Vasilija V., byl najslavničšim bohoslovom svojeho vremeni. Vujeval protiv arianizma.

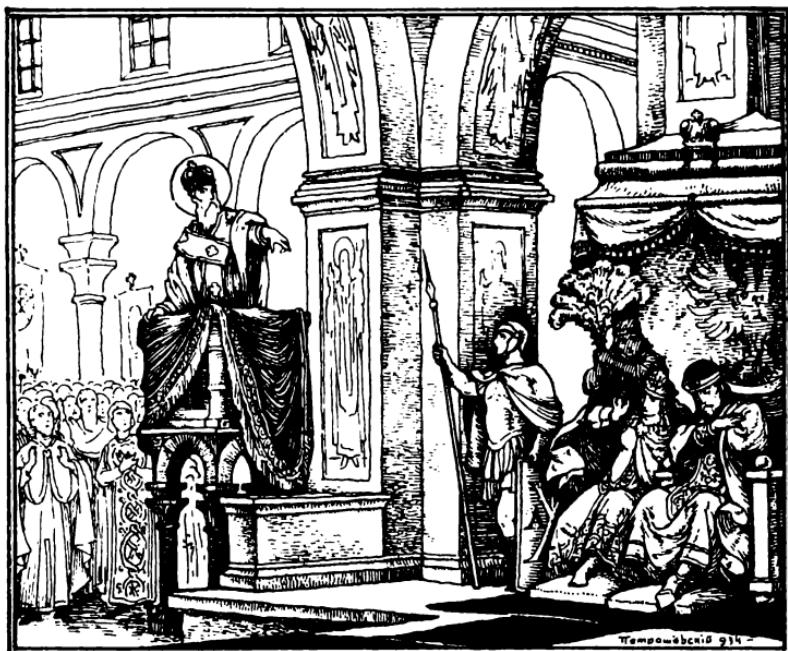
6. *Sv. Kirill Jerusalimskij* byl neohroziteľnym borcom viry protiv jeretikov († 386).

Na zapadí važnijšími svatymi otcami byli:

1. *Sv. Ambrožij*, jepiskop mediolanskij, kotoryj jak prefekt horoda na vosklik odnoj dítiny byl izbran za jepiskopa. Velikoj revnosťu upravľal svoju jeparchiju i udalosja jemu vsich arianistov vozvratiti v Cerkov. V propovidanii slova Božaho byl nepostrašimyj, tak čto i čisarju Teodosiju, kotoryj dal ubiti boľše tisjač ľudej, zapretil stupiti v cerkov, poka ne deržit pokajanie. Pomer v 397. hodu.

2. *Sv. Jeronim*, Preložil Sv. Pismo iz jevrejskaho i grečeskaho jazyka na latinskij jazyk. Posli okončania toj raboty otdalilsja v Palestinu, hdi i pomer v 420. hodu.

3. Najboľšíj sv. otec na zapadí byl *sv. Avgustin*. V molodych ľitach byl členom odnoj jeretičeskoj sekty, no sľidstvijem molity svojej materi, čudesnym sposobom stalsja katolikom, pozdňijsé jepiskopom v Kartagiňi (sivernaja Afrika).

Sv. Joann Zlatoust uprekajet carskij dvor.

Napisal boľše, jak sto knih, v ktorých objasňal nauku Christovu i zaščíšal ju protiv heretikov. Pomer v 430. hodu.

4. *Sv. Lev Velikij*, rimskij otec (440—461), odin iz najbol'sich rimskich otcev toho vika. Velikoj mudrosťu vojeval protiv heretikov, a krasnoričijem udalosja jemu dvaraz ochraniti horod Rim ot napadov barbarov.

5. *Sv. Grigorij Velikij*, rimskij otec (590—604). On sestavil liturgiju „Preždeosvjaščennych darov“, sreformoval v latinskoj cerkvi cerkovnoje pinije i bohosluženije. Kohda carehradskij patriarcha dal imenovatisja „vselenskij patriarch“, tohda on vzjal imja „sluha sluh Božich“.

Načalo monašeskoj žizni.

V sej period vpadajet i osnovaniye pervych monastyréj. Uže v trefom periodi bylo mnoho takich, kotory ostavili svit, pošli v pustyňu i tu čisto Hospodu Bohu služili. Či ješče

Sv. Pavel i sv. Antonij v pustyni.

ne provadili monašeskuju žizň, no žili sovsim otdiľno v peščerach, v tak zvannych kelijach. Imenovalisja *eremitami*, *anachoretami*, *pustynnikami*. Iz tich pustynnikov najizvistnejšíj *sv. Pavel* († 350) i *sv. Antonij* († 356). Oboi žili v horach egyptanských.

Sv. Pachomij, učenik sv. Antonija, byl tot, kotorýj otdiľno živuščich pustynnikov sobral pod odin dach, dla nich prepisal pravila, i s tím stalsja osnovatelem monašeskoj žizni.

Sestra Pachomija osnovała monastyr dla ženščin.

Iz Egipta perešla monašeskaja žizň tak na vostok, jak i na zapad. Na vostoku vyrabotal pravila dla monašeskoj žizni sv. Vasilij Velikij, jepiskop v Cezarei, s čim stalsja osnovatelem čina sv. Vasilija Velikaho.

Na zapadi zaprovadil monašeskuju žizň sv. Venedikt,

kotoryj napisal pravila i na hori Monte-Cassino (Italia) osnoval pervyj monastyr. Pomer v 543. hodu.

Upravlenije Cerkvi i religiozna žizn'.

Upravlenije, ustroj Cerkvi i v vtorom periodi to samyj, čto byl i v pervom periodi.

Rimskaho jepiskopa (papu) cilyj christianskij svit uznal za holovu Cerkvi, čto sviditeľstvujut slijdujušči istoričeski faktы:

(1) Kohda v Korinti nastali nepokoi, korinfane obernulisja k rimskomu jepiskopu Klimentu, čtoby sdílal meždu nimi porjadok. To slučilosja ješče v prvom stolitii, kohda apostol i jevanhelista sv. Ioann ješče žil.

(2) Nespravedlivu osuždennu jepiskopy u rimskaho otca, jak u holovi ciloj Cerkvi hledali zaščitu. Tak sv. Atanazij u I. Julija, sv. Joann Zlatoust u I. Innokentija.

(3) Vselenski sobory sozval ili rimskij otec ili sohlašenijem jeho, čisar. Na vsich vselenskikh soborach pervoje misto zanimal rimskij otec, ili jeho delegaty, i lem ňi sobory deržalisja vselenskimi, rišenija kotorych rimskij otec potverdil. Jeho slovo, jeho pismo na soborach rišujušču roľ imili.

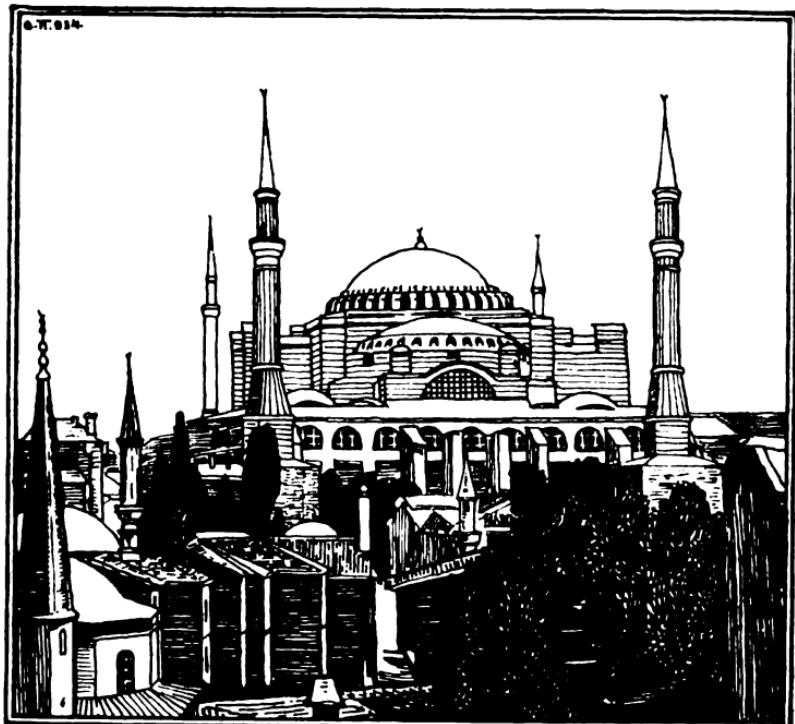
(4) Protiv jeho rišenija ne bylo mista appellacii. Heslom bylo: Rim (rimskij otec) prehovoril, s tim dílo skončeno.

(5) To dobri znali tak jeretiki, jak i jeretičesku nauku podporajušči čisari, proto oni prezde vseho usilovalisja na svoju storonu prifahnuti rimskaho jepiskopa, ibo ubiždenny byli o tom, čto jesli rimskij otec potverdit ich nauku, tohda ju priimet cilyj christianskij svit. Tak dílali montanisty, gnostiki, manichei (ješče v vtorom stolitii), tak dílali pozdñijše monofizity, kotory protiv rišenija konstantinopoškaho sinoda (448) k I. Evu, rimskomu otcu appellovali. Podobno postupoval i monofizita Sergij, archijepiskop konstantinopoškij.

Iz toho vidim to, čto v tom periodi cilyj christianskij svit uznal rimskoho otca za najvysšahu sudiju; kotru nauku on potverdil, totu priňali vsi christiane, a kotoru on osudil, tu osudili vsi.

Razširenijem christianstva dla *administracii* nužny stolisja novy činy. Čislo patriarchov vozvysilosja iz dvuch na četyre. Rimskij, Konstantinopoľskij, Antiochijskij i Jerusalimskij. Jepiskop, stojaščij na čeli jepiskopov odnoj deržavy, imenovalsja na vostoku *exarcha*, na zapadi *primas*. Na čeli odinokich provincij stojali *metropolity*, a na čeli odinokich jeparchij *jepiskopy*. Prichodami upravjali *presvitery*. Snačala *bohoslovskich seminarij* ne bylo. Na svjaščenničeskij stav ili starši svjaščenniki prihotovjali molodšich, ili mnohi samoobrazovaniem usilovalisja priobristi nužnoje znanije. Pervy slidy bohoslovskich seminarij i kapitulov vidim u sv. Avgustina.

Polučivše svobodu Cerkov, začala stavjati prevoschodny *chramy*. Tohda razvilsja na vostoku *bizantijskij stil*, kotoryj;

Hagia Sofia v dnešnich vremenach s mahomedanskimi pribudovaniami.

v Sirii imil kolybel svoju. Charakterizujut sej stil: forma odnakoramennaho — grečeskaho — kresta, odna ili bolše polukružny kupoly i polukružny verchi dverj i okon. Najslavnišy primiry seho stila suť cerkvi: Hagia Sofia v Carehradi (dal postroiti česar Justinian v 537. hodu), v Venecii chram sv. Marka, a v Ravenji chram sv. Vitalia. Sej stil — s pereminoju — uživali potom v Rossii, a cikom v skromnoj formi v Karpatach. Naši derevjanji cerkvi vsi v bizantinsko-russkom stili suť postrojeny.

V cerkvi *ikonostas* zaprovadil uže sv. Vasilij. Na bohosluženije sozyvali snačala poslami, trubami, ili udarenijem k doski. Na vostoku pervyjraz upotreblali zvony v vtoroj polovišči VII. stoletija.

Centrom religioznoj žizni byla svjata *liturgija*. Na vostoku priňaty byli: liturgija sv. Vasilija, sv. Joanna Zlatoustaha i Preždeosvjaščennaja, a na zapadi sreformoval sv. liturgiju sv. V. Lev i sv. V. Grigorij. Teperešnu formu polučila ot sv. Grigorija.

Mnoho vnimali i na *cerkovnoje pinije*. V tom dili na vostoku veliki zaslubi imijut: Sv. Sava, sv. Joann Damaskin i sv. Andrej Krtskij, a na zapadi sv. Ambrosij i sv. V. Grigorij. Organy proischođat iz vostoka. Pervy organy daroval grečeskiy česar Konstantin Kopronim Pippinu v 775.

Vysluženije tajn slučilosja uže toržestvenišje. 1. *Kreščenije* slučilosja v pritvori cerkvi, tolpovoje kreščenije iz bolšej časti na praznik Bohovavljenja. 2. *Miropomazanje* vyslužili na vostoku i na daļje svjaščenniki, a na zapadi sije pravo prešlo čisto na jepiskopov. 3. *Pričaščalisja* pod dvuma vidami, a to tak, čto najsvjafijše ťilo položil svjaščenik na doloň pričaščajuščahosja, a sv. krov pili iz časi čerez sosuški. Ložečku zaprovadil sv. Joann Zlatoust. 4. *Spovid publična* ohraničalasja lem na najboľši hrichi, a na konci toho perioda vyšla sovsim iz zvyčaja. 5. Tažkim boľnym vyslužili *postidneje pomazanje*; v sije vremja vyslužili siju tajnu boľše, zvyčajno sedem svjaščennikov. 6. *Čin svjaščenstva* vyslužil vsehda lem jepiskop. Na vostoku svjaščenniki mohli

pred rukopoloženjem vstupiti v stav malženskij, na zapadi uže v četvertom stoščitii ňikotory sinody zapretili svjaščennikam ženitisja, no v cilju zapadnoj cerkvi celibat obovjazateľnym stalsja lem v XI. stoščitii. 7. Tak *zaručenije* jak i *malženstvo* slučilosja vsehda s blahosloveniem Cerkvi.

Čislo *prazdnikov* uboľšašosja. Jak novy prazdniki pribyli: Vozdvíženije Čestnago Kresta, Neporočnoje Začatije, Blahoviščenije, Uspenije, prazdniki apostolov Petra i Pavla, Joanna, pervačenika Stefana, Joanna Krestiteľa. Mošci mučenikov uže v tom periodi počitali, na ich hrobach sv. chramy budovali. Meždu sv. moščami najcinňijšij byl Sv. Krest.

Postna disciplina daľše razvivalasja. V Cerkvi vostočnaha obrjada ostal i na daľje velikij post, post v seredu i pjetnicu, no v subbotu, jak v deň dokončenija sotvoreniya svita, zapreščeno bylo postiti. V Cerkvi zapadnahu obrjada že seredu ne postili, no v mesto seredy zaprovadili post v subbotu. Posty pred Roždestvom, Uspenijem i pred praznikom Petra i Pavla v sije vremja lem v monastyrjach poderžali.

Poznaty byli i *processii*, to jak toržestvenny, triumfalny šestvija, to jak smutny, prositeľny i umiliteľny.

Usopšich umyli, odili v bilu odeždu, položili v trunu i pod soprovoždeniem svjaščennika pri pinii psaltyrej otprovadili v hrob.

Moralnosť pro diki naravy novoobraščennych varvarskich narodov upala, proto Cerkov na svoich sinodach časťiše vozzyvala virnikov na častoje pričaščenie i na porjadočnoje posičenije bohosluženij. No velikij postup vidime v *kulturi* i na poli *dobrodijateľnosti*. Pri každoj fari, kapituľi i katedraľnom chrami budovalisja odnovremenno školy. Najslavňijši školy byli v Alexandrii, Antiochii, Edessi. Missionare s Jevanhelijej prinesli i pluh, i naučili kočujušči diki narody zemelu obrabjati, lisy vyrubati i s tim priučili ich k zemlediľčeskoj žizni.

V poloviňi IV. stoščitija stritimesja s pervoj *boľnicej*, hdi svjaščenniki obsluživali boľnych.

* * *

Choča jak siľny i mohuči byli protivniki v pervom i vtorom periodi, ne toľko, čto ne mohli peremoči Cerkov, no ona razširilasja na cilom tohda poznatom sviti. Hdi teper siľna rimska deržava?! Hdi razny jeresy?! Pobida Cerkvi nad nimi jesť najlučšim dokazateľstvom, čto ona díjstviteľno jesť Božja i proto jedino pravđiva i spasiteľna.

Tretij period (755—1073).

Obščij prehlad.

Najvažnijšeje sobytije v tom periodi *osnovanije papskoj deržavy i obnovlenije zapadno-rimskaho česarstva*. Oboi sobytija imili na daľšu istoriju boľšeje vlijaniye. Čerez osnovanie cerkovnej deržavy sv. prestol prišel k svitskoj vlasti i čerez to k boľsemu autoritetu, a čerez obnovlenije zapadno-rimskaho česarstva rimskij prestol prišel v blízšu svjaz s svitskoj vlasfu, čto — jak to budeme viđiti — imilo svoi tak dobry, jak i plochi storony.

Cerkov i v tretem periodi prodolžala svoju *missionarnu* rabotu, osobenno *meždu slavjanami*. To jesť vtorá charakterističeska čerta tretjeho perioda.

V tom periodi dolžny spomnuti my ješče i *načalo schizmy*, tojesť konstantinopoľskij patriarch uže tohda začinal boj protiv vidimoj holovy Cerkvi, čto v sledujuščem periodi dovelo k polnomu otorvaniju vostoka ot holovy Cerkvi.

Obnovlenije zapadno-rimskoj deržavy zapričinilo simoniu i boj o investituru.

Osnovanije cerkovnej deržavy.

Uže ot vremene Konstantina Velikaho rimski otcy polučili ot bohatych virnikov i ot pobožnych knazej boľšija iminija, s čim ich autoritet i vlasf uboľšalisja. Osobenno že uboľšalosja vlijaniye rimskaho otca i proto, čto čisari ne žili v Italii, no v Konstantinopoľi. Rimskij i talianskij narod

protiv napadenij dikich varvarskich narodov zaščitu hledal u rimskich otcov. I rimski otci bošeraz sochranili Rim ot uničoženija. Tak zachranil Rim Lev I. pred hunnami, vandalami, a V. Grigorij dvaraz ot longobardov.

V vtoroj poloviňi VIII. stoletija (756) longobardy opať napali na Rim. Rimskij otec Stefan III. obernulsja o pomošč k Pipinu, kraľu frankov. Pipin ochotno prišel na pomošč, pobidil longobardov, a odobraty zemli peredal rimskomu otcu na vičnoje vremja. Hramotu o darovanii i kluči ot zaňatych horodov položil na hrob sv. Petra v znak, čto to jesť naslídstvo sv. Petra i jeho naslídnikov.

Syn Pipina Karl V., kohda na prizvanije I. Adriana rimskoho otca opať prišel na pomošč, pobidil longobardov, potverdil dar svojeho otca, i cerkovnu deržavu ňiskoľko hózodami uboľšal (774).¹

Tak stalsja rimski otci vlastiteľami svitskaho iminija.

Karl Velikij, — Obnovlenije zapadno-rimskaho čisarstva.

Karl Velikij i na daļje ostal virnym synom Cerkvi. Byl odnym iz najboľších čisarej i obrazcem christianskaho volodarja. Ochraňoval iminije i osobnu svobodu rimskaho otca. V hodu 800., kohda v Rimi vybuchli nespokojsvija, spišil uže tretijraz na pomošč rimskomu otcu Ľvu III., i sđil porjadok. Za jeho usluhi Lev III. v tom samom hodu v prazdnik roždestva I. Christa s sohlasijem rimskaho naroda pokorunoval Karla za rimskaho čisarja na zapadi.

Obnovlenije čisarstva zapadno-rimskaho imilo boľšeje vlijaniye na istoriju Cerkvi. Čisar stalsja zaščitnikom Cerkvi, hlavoj i sudju vsich kňazej. Nastala fínska svjaz meždu svitskou i cerkovnoj vlastu. Rimskij otec byl najvysšim panom v cerkovnych, a čisarj v svitskikh dílach.

Kral V. i dostoynyj byl svojemu dostoinstvu. Osnovał novy jepiskopstva, vybudoval novy chramy, monastyri. Stáralasja tak o kulturnom voznesenii svitských, jak i cerkov-

ných lic. Dal postroiti školy, seminarii. Ďijstviteľno zaslužil imja Velikij. Pomer v 814. hodu.

Christianstvo meždu slavjanami.

Ot riki Savy po hranicy Azii, ot morja Adriatičeskaho k morju Baltijskomu živut slavjane pod raznymi imenami. Ich paganska vira blizko svazana byla s prirodnymi javlenijami. Za bohov počitali solnce, oheň, hrom, viter. Semejna žizň ich byla čista i voobšče moraľno dosf vysoko stojali. Zanimalisja skotovodstvom, zemlediľstvom i pčelarstvom. Byli ludi spokojny, krotkoj prirody.

Christianstvo meždu slavjanami na Balkanskem poluostrovi.

Iz juhoslavjanskich plemen peršimi priňali christianstvo *chorvaty*. Abbas Martin velikim uspichom propovidal meždu nimi slovo Božije. Prijali christianstvo s knazem *Pohrom* ješće v VII. stoletii (640).

Počti v to samoje vremja stupili v lono Cerkvi i *serby*, no o korotkoje vremja opjať vernulisja v paganstvo. Snova byli privedeny k christianstvu dijateľnosťu čisarja Vasilija I. (868).

Missionarom *slovincev* byl sv. Virgil, jepiskop soľno-hradskij, kotoryj na prošenije knaza Chotimira poslal revnych missionarej k nim (730).

Bulgarskij narod s naukoj Christovoj poznakomilsja ješće v VIII. stolitii ot zajatych svjaščennikov. No christianstvo ukripilosja lem tohda, kohda knaz Boris pod vlijanijem propovidi sv. Metodija dal pokrestitisja (864).

Christianstvo v velikomoravskom knažestvi. Sv. Kirill i Metodij.

Velikomoravskoje knažestvo sositnoje bylo s deržavo frankov, proto i pervy missionari na Moraviju i Slovakia prichodili iz toj to deržavy. Sídstvijem ich dijateľnosti dali pokrestitisja Privina knaz v Pannoi i Mojmir knaz

moravskij, jakože i jeho nasliednik Rastislav. Byli vybudovany ňiskoľko chramov, daže v Ňetri bylo osnovano jepiskopstvo, no christianstvo ne proniklo ves narod, ne pustilo hlubše koreni v zemlu Moravii i Pannoni. Najboľša pričina tomu byla ta, čto slavjane ne rozumili rič missionarej i čto ňimecki missionari stremilisja širiti i ňimecku politiku.

Vida to Rastislav, v 863. hodu zaslal k III. Michailu, grečeskomu česarju poslov, ot kotoraho prosil missionarej, znajuščich po slavjanski. Česarj ne mohol lučsich missionarej poslati, jak dvuch braťov: sv. Krilla i sv. Metodija.

Oni proischodili ot bohatoj, bohobojnoj familii v Soluňi. Otec ich imenovalsja Lev i byl vysšim vojenskim dostojnikom, a mač Marija byla slavjanka, revna christianka. Polučili samo lučšeje vospitanije. Metodij ješće v molodosti stal-sja carskim namistnikom v odnoj slavjanskoj gubernii, v Makedonii. Posli niskoľko lit, čuvstvuja holos zvanija, ostavil svitsku žizň i vstupil v čin sv. V. Vasilija na hori Olimpu (Mala Azija).

Molodšij brat, Kirill (on lem pred smerfu vzjal imja Kirill, pred tim imenovalsja Konstantinom) — vospitalsja v carskom dvori v bezposredstvennom obščestvi careviča. Vospitateli i učiteli jeho byli učency toho vika. Pred Kirillom stojala blesfaščaja budočnosť, no on otkazalsja ot svitskoj slavy, ot tuzemskich roskošej a stalsja svjaščennikom. Snačala byl bibliotekarem pri cerkvi Hagia Sofia (Božja Mudrošť), a pozdñijše učitelem filosofii. Jak doznalsja, čto brat jeho stupil v monastyr, pošel i on za nim.

V 858. hodu prišlo posolstvo v Carehrad ot chazarov, živuščich okolo Černaho morja, a prosilo missionarej. Česar zaslal k nim Kirilla i Metodija. Ich díjateľnosť imila velikij uspich, ibo boľša časť naroda dala pokrestitisja. Na tojto missijnoj dorohi našel Kirill mošči sv. Klimenta, četvertaho rimskeho otca, kotoryj pomer mučeničeskoju smerťu.

Jedva vozvratilisja braťa ot chazarov, prišli v Carehrad k Michailu III. v 863. hodu posly ot Rastislava, knaza

С. Поправеbskiy. 1934.

Sv. Kirill i Metodij meždu slavjanami.

velikomoravskaho kňažestva, prosiť missionarej. Čisarj poslal sv. Kirilla i Metodija. Čtoby čim uspišnijše mohli širiti nauku Christovu, iz jevrejskoj, grečeskoj i latinskoj azbuki sostavili novu azbuku, sootvitnu slavjanskemu jazyku. Sija azbuka imenujetsja „*kirillikoj*“. Teperj preložili na slavjanskij jazyk sv. liturgiju, iz Sv. Pisma fi časti, kotory čitajutsja na liturgii, psalmy. Tak prihotovlenny pošli na Moraviju.

Na Moravii byli priňaty velikoj radosť, i oni začali svoju rabotu s apostolskoj revnoscu. Slovo Bože propovidali na slavjanskem jazyki, taksamo končili i liturgiju. Slijedstvjem toho o korotkoje vremja cila Moravija priňala christianstvo. Centrom ich díjateľnosti byli na Moravii *Velehrad*, a na Slovakkii *Nitra*.

Velikij uspich našich dvuch slavjanskich apostolov ne ťubilsja ňimeckim jepiskopam i svjaščennikam, proto zaholosili ich u rimskaho otca, čto oni učat blud. Nikolaj I. rimskij otec, dľa opravdanija zavolal ich v Rim. Oni sejčas pustilisja v Rim, i vzjali s soboj i mošci sv. Klimenta. Na dorohi ustanovilisja na Pannonii, u kňaza Kocela, kotoryj ich radostno prijal i poľubil slavjanskoje bohosluženije. Ostavivše na Pannonii 50 svojich učenikov, išli daļje v Rim. V Rimi Adrian II., naslídnik Nikolaja I., s ťubovju prijal i ubidilsja o ich revnosti, ob ich pravovirnosti, pochvalil ich, odobril slavjanski liturgičny knihi i dozvolil im bohosluženija končiti na slavjanskem jazyki. Kirill i Metodij byli posvjaščenny za jepiskopov, a ich učeniki za svjaščennikov. Sv. Kirill, čuvstvuja svoju blizkuju smerť, ostal v Rimi, hdi v 869. hodu pomer, a sv. Metodij vozvratilsja na Moraviju. Sv. Kirill pohreben v Rimi, v chrami sv. Klimenta.

Sv. Metodij ješće byl v Rimi, kohda prišli posly ot Kocela s prosboj, čtoby byl Metodij vyimenovan i za jepiskopa slavjan živuščich v Pannonii. Rimskij otec zadosfutvoril tomu prošeniju Kocela, odnovremenno vyimenoval Metodija za papskaho delegata, i zaslal s nim pismo k Kocelu, Rastislavu i Svatopluku. V pismi uvidomil ich, čto v ich kňaže-

stvach svobodno končiti bohosluženija na slavjanskem jazyki.

Sv. Metodij vozvrativšesja iz Rima, snačala prebyval v Blatni, pozdñijše v Velehradi. Meždu tím političeski obstojatelstva sovsim preminilisja. Svjatopluk pozbavil iz trona Rastislava, a s tím opjal prišli ňimcy k vlasti na Moravii. Oni v Metodii viđili svojeho najboľšaho otpornika, proto jeho brosili v furmu, otkuda lem posli trech hodov byl vypuščen na prjamyj rozkaz rimskaho otca Joanna VIII.

Metodij ne utratil ochotu i daľše prodolžal svoju misionarsku rabotu, pročto ňimecki jepiskopy opjal obžalovali jeho v Rimi. Metodij vtoryjraz pošel v Rim, hdi pred Joannom VIII. opravdalsja, i rimskij otec odobril jeho díjateľnosť.

Posli vozvraščenija iz Rima na Moraviju, mnoho nepriyatnosti dílal jemu Viching, ňitranskij jepiskop. Viching ot rimskaho otca byl stroho pokaran, tak, čto sv. Metodij mohol v pokoji preziti svoi posledni dni, rabotaja postojanno na procvitanií christianstva meždu slavjanami. Pred smerfu za svojeho naslidnika ustanovil miloho svojeho učenika Horazda. Pomer 6. apríla 885. hoda. Pochoronen na Velehradi.

Sv. Kirill i Metodij díjstviteľno zaslužili imja: *slavjanski apostoly*.

Christianstvo v velikomoravskom kňažestvi posli smerti sv. Metodija.

Posli smerti sv. Metodija snova začalosja prenasledovanije slavjanskaho bohosluženija. Viching nahovoril Svjatopluka, čtoby Horazda i jeho učenikov vyhnal iz krainy. Prenasledovanny slavjanski svjaščenniki našli prijut v Bulgarii i v Chorvatsku. Rimskij otec Joann IX. obnovil metropoliju sv. Metodija, no to uže ne deržalo dolho. Priestvijem maďarov velikomoravskoje kňažestvo bylo rozbitoje (908. bitka pri Bratislavi), a tím prekratila sa metropolija sv. Metodija. Slovakijsa byla priklučena k Maďarii, a Moravija k Čechii.

Daľša suđba christianstva na tých territoriach sviazana byla s suđboj christianstva v Maďarii i v Čechii.

Christianstvo v Čechach.

Christianstvo v Čechach začalosja v 845. hodu, kohda dali pokrestitisja 14 češskich magnatov. Hlubši koreni pustilo tohda, kohda knaz *Borivoj* s svojej ženoj *Ludmiloj* prijal kreščenije iz ruk sv. Metodija.

V razprostranenii christianstva najboľší zasluchi imil sv. *Vaclav*, vnuk Borivoja. On povolal iz sosidnych deržav missionarej, svjaščennikov, budoval cerkvi, osnoval školy.

Šikotory češski veľmoži ne byli spokojny s upravlenijem sv. Vaclava, i nahovorili Boleslava, brata Vaclava, čtoby otdalil jeho iz trona. Boleslav prihlasil Vaclava v svoj zamok, v Staryj Boleslav. Jak išel rano na sv. liturgiju, pri dverjach cerkvi ubil jeho (28. IX. 935).

Rabotu sv. Vaclava prodolžali nasledníkni Boleslava I. Pobožnyj Boleslav II., kotoryj v Prahi založil jepiskopstvo v 973. hodu. Iz pražskich jepiskopov osobeno otličilsja sv. *Adalbert*. Propovidal slovo Bože ne toľko v Čechii, no i v Maďarii, v Poľšči i meždu prusami, hdi i pomer mučeníčeskoju smerfu (997).

Christianstvo v Poľšči.

Polaki poznali nauku Christovu uže ot Metodija i ot jeho učenikov, no boľša časť naroda ostala ješće paganom. Christianstvo v Poľšči pokripilosja tohda, kohda češska knahiňa Dubravka vyšla za muž za poľskaho knaza *Mieci-slava* (960—992), kotoryj na prosbu svojej ženy dal pokrestitisja. Zavolal iz sosidnych krait svjaščennikov, zniščil paganski idoly, dal vybudovati christianski chramy, tak čto boľša časť Poľšči prijala christianstvo. Obraščenie Poľšči dokončil Boleslav Chrabryj i sv. Adalbert.

Christianstvo na Rusi.

Po cerkovnomu predaniju na russkoj zemli propovidal slovo Bože uže sv. Andrej apostol. On zašel rikoju Dniprom

až do kijevskich hor, postavil na nich krest i predskazal, člo i tut budet propovidatisja nauka Christa.

Pervy luči viry prišli ot Carehrada. Russkij narod byl v postojannoj, to vojennoj, to torhovečnoj svjazi s Carehradom, hdi poznamokilsja i s christianstvom. V 865. hodu že dva russki kniazja, Askold i Dir priňali kreščenije v Carehradi ~~as nimi~~ i mnohije innyje.

Sistematičeskoje obraščenije Rusi' svjazane jest s knahinej Olgoj, s ženoj Igora, kijevskaho knaza. Ona kreščena byla v Carehradi (957), v kreščenii dostala imja Elena. Mnohije slidovali jej primir.

Pri obraščenii Rusi najboši zasluchi imijet knaz *Velikij Vladimir*, vnuč Olgi. Ženilsja na Anji, sestri grečeskago česarja Vasilija II. Kreščenije priňal v 988. hodu. ~~Vladimir~~ Velikij vzjalsja velikoj revnosťu do raboty obraščenija Rusi. Prišli svjačenniki iz Grecii i Bulgarii. Narod s žaždoju sluchal nauku Christovu, tak čto toliami krestilsja v riki Dnipru. O korotkoje vremja paganski idoly byli sniščeny, a v misto nich stavjalisja christianski cerkvi i školy. Pervy jepiskopstva byli založeny v Kijevi i Novgorodi. Osnoval on i mnoho monastyrej.

Rabotu obraščenija Rusi prodolžal Mudryj Jaroslav († 1054), syn Vladimira. V jeho vremeni horod Kijev byl povyšen na metropoliju, a monastyr v Kijevi (*Kijevskopečerska lavra*) stalsja centrom religioznoj i kuľturnožizni.

Slidstvijem ich revnoj raboty christianstvo skoro šírilosja, a pri konci XI. stoletija počty cila Rusj byla uže christianskoju.

Cerkov Vladimira Velikaho za jeho apostošku rabotu počitajet svyatym.

Obraščenije mađarov.

Mađari koncem IX. stoletija prišli na territoriju tepe-rešnaho Mađarska. Pervy luči christianstva prišli iz Carehrada. Knaz Bulču i Julij krestilisja v Carehradi, i s nimi

prišli boľše svjaščennikov vostočnaho obrjada. Ďijateľnosťich missionarej ne prinesla boľšaho uspicha. Obraščenie maďarov sviazannoje jesť s kňazem Gejza i sv. Stefanom. Kňaz Gejza zavolal iz zapada svjaščennikov-missionarej, iz kotorych najboľšim uspichom ďiľstvoval sv. Adalbert, pražskij jepiskop. On pokrestil i syna Gejzy Vajka, kotoryj v kreščenii polučil imja Stefan, i mnoho maďarov.

Sv. Stefan I. (997—1038) apostoľskoj revnosťu šíril christianstvo meždu maďarami. Prihlásil missionarej iz Germanii, Čechii i iz Italii; osnoval desiat jepiskopstv, podčinenny archijepiskopu v Ostrihomu (Esztergom), vybudoval mnoho monastyréj, staralsja i o materiálnom blahobytii Cerkvi. Rimskij otec Silvester II. potverdil jeho rasporjaženia, otličil jeho titulom „apostolskij kral“, i posal jemu kralevsku koronu.

V vremja sv. Ladislava I. (1077—1095) sčezli i posledni slídy paganstva. Cerkov tak Stefana, jak i Ladislava svätymi počítajet.

Boj s ložnymi naukami.

Poka christianska nauka tak krasivo širilasja v ciloj Evropi, doka vnutrenňaja istorija Cerkvi ne byla na toľko počišťiteľna, ibo v tom periodi stritimesja s ložnymi naukami, kotry prinesli veliku škodu Cerkvi. Či rany na fili sv. Materi Cerkvi byli: 1. ikonoborstvo, 2. schizma a 3. investitura.

Ikonoborstvo.

Ikonoborstvo jesť takij jeres, kotoryj zapreščajet počitanie svätych ikonov (obrazov). Pričina ikonoborstva byla slídujušča:

Grečeskij čisar Lev III. chofil priobristi christianstvu jevrejev i mahomedan. Poneže jevrei i mahomedane ne počítajut sv. obrazy i statui, to dumal, čto jesli on zapretit počitanie tých, to jevrei i mahomedane skorše prijmet christianstvo. Proto on rozkazal sniščiti vsi obrazy i statui. Tot rozkaz zaslal i v Italiju. Naslednik jeho Konstantin V.

prodolžal sniščenije obrazov i statuj, a kto protivilsja tomu, toho strašno prenasliđovali. Osobeno mnoho terpili monachi, kotorych kaščili, ubivali, a ich monastyri palili.

Prenasliđovanje končilosja v 787. hodu, kohda rimskij otec Adrian I. na prosbu grečeskoj čisarevnoj Iriny sozval v *Niceju vselenskij sobor*, na kotorom sobori opredilili nauku o počitanii obrazov.

No prenasliđovanije obrazov s tim ješće ne prestalo, a spory o počitanii skončeny byli lem v 842. hodu, kohda čisarevna Teodora osuščestvila rišenije nicejskaho sinoda. Pamjaf toho obnovlenija počitanija sv. ikonov prazdnujetsja na vostoku i teper, v pervu nedelu velikaho posta (nedela ortodoxii).

V borbi za počitanije svjatych ikonov osobeno otličalsja sv. Joann Damaskin († 755).

Schizma. Carehradskij jepiskop do 330. hoda.

Hovorja o razdorach i jeresach devjati stolitij, my dolžny osobno spomjanuty schizmu. Slovo „schizma“ jesť grečeskoje slovo i toško značit, jak razdilenije, razdor.

Horod Konstantinopol ili Bizanc ili Carehrad do poloviny IV. stolitija byl sovsim maleňkij i nijak ne značiteľnij. Imil jepiskopa, no on podčinennyj byl iraklijskomu jepiskopu. Carj Konstantin Velikij v 330. hodu preložil svoj prestol iz Rima v Bizanc, kotoryj lem teper začal imenovatisja Konstantinopolem, tojest horodom Konstantina. Konstantinopol, jak stoličnyj horod, skoro začal rozwivatisja. A poneže blesk iz carskaho dvora i na jepiskopsku palatu pal, to konstantinopoški jepiskopy uže ne byli dovołny jepiskopskim dostoinstvom, no mitropolitami, a pozdñijše patriarchami choſili byti. Nadijasja na lasku carej, oni vse bolše i bolše prava choſili sebi priobristi.

Verch ich želanjij byl v cerkovnoj hierarchii, — jesli uže ne na prvom misfi, — ibo holovoj Cerkvi vsehda rimskaho otca priznavali — po krajnej miri pervym byti

meždu patriarchami. Do toho dobivalisja na pervom Konstantinopoľskom (381), do toho na Kalcedonskom (451) sinodi. No poneže to siľno oskorblalo prava antiochijskaho patriarcha, zato rimskij papa ne mohol potverditi sii stremlenija. I ottuda sija nenavisť, sej hňiv s kotorym otnošalisa konstantinopoľski jepiskopy k rimskomu prestolu. Ne religiozny raznicy, — bo takich ne bylo meždu vostokom i zapadom, — ne īubov obrjada — viď Rim ne prepjatstvoval razvitije vostočnaha obrja — otdalili Carehrad ot Rima, ale čisto lem čestoľubije, želanie pervenstva, hordosť i nenavisť. V čestoľubii na toľko išli, čto Joann Postnik, konstantinopoľskij jepiskop začal upotreblať titul „vselenskij jepiskop“.

Ignatij, konstantinopoľskij jepiskop.

Sija nenavisť i čestoľubije uže v IX. stolitii majže priveli vostok na schizmu. Ot 846. hoda carehradskij patriaršeskij prestol zanimal Ignatij, odin bohobojnyj muž. Sej svatyj muž ne mohol bez slova terpiti hrišnyj život carskaho dvora, a osobeno krovosmišaniye Bardasa, upravļajuščaho deržavoju vmisto Michaila III. Ignatij pro sej strašnyj hrich ne dopustil Bardasa k svjatomu pričaščeniju. Kohda že Ignatij ne dal sohlasije na poslanije materi carja v monastyr, Michail III. na sovit Bardasā poslal Ignatija v zatočenie, a na misto jeho vyimenoval odnaho hordaho, čestoľubivahou muža, Fotija. Fotij v sije vremja ješće nijakaho cerkovnaho čina ne imil.

Fotij na patriaršeskom prestoli.

Fotij byl na toľko mudryj, čto jeho vyimenovaniye lem tohda budet díjstviteľnoje, jesli priznajet jeho rimskij otec. Zato v 859. hodu poslal svoich legatov v Rim i smirenno prosil rimskaho otca Nikolaja I., čtoby priznal jeho za konstantinopoľskaho patriarcha. Obiščal rimskomu papi poslušnosť i počitanije. Poneže Ignatij, zakonnyj patriarch ješće

žil, Nikolaj I. ne potverdil jeho. I lem teper vystupil Fotij protiv rimskaho otca i protiv Cerkvi.

Posli smerti Ignatija (877) rimskij otec Joann VIII. potverdil Fotija v patriarcheskom dostoinstvi. ~~Važnoje~~ spomjanuti i to, čto na konstantinopolskom sinodi (879 h.) tak rimskomu otcu, jak i Fotiju „mnohača lita“ spivali. Čto sviditelstvujet iz toho? Nič innoje, jak to, čto v sije vremja ješće cilyj vostok rimskaho otca priznal za holovu Cerkvi.

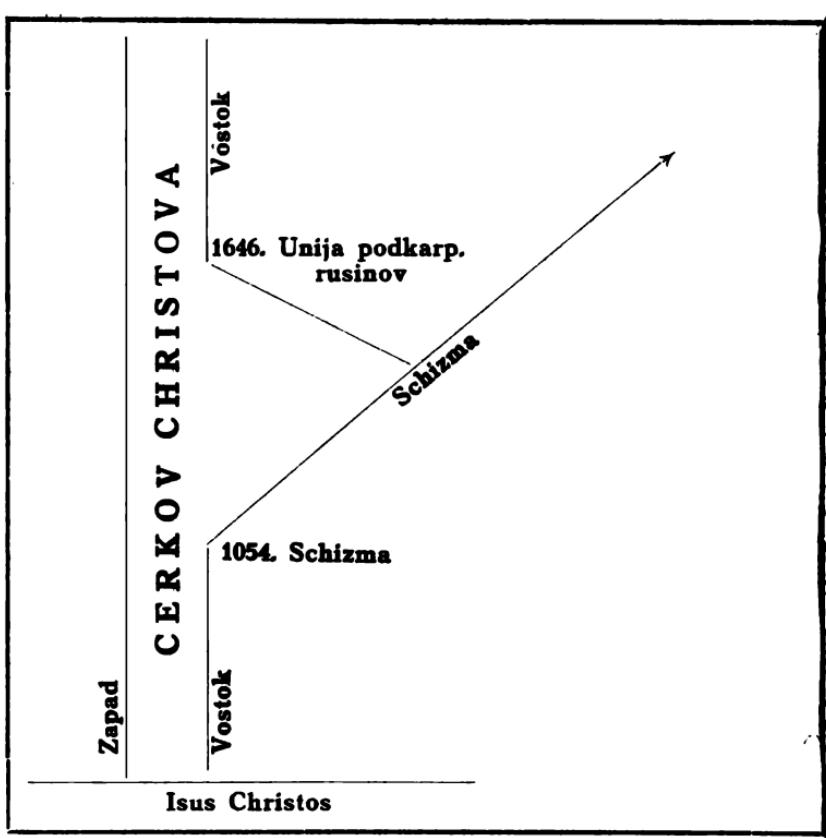
No Fotij ni jak patriarch ne pereminilsja. Postojanno agitoval protiv rimskaho otca i rasprostraňal nenavisf među vostokom i zapadom.

V 886. hodu na carskij prestol stupil Lev, odin mudryj carj. Lev vیدa, čto dјistvovanije Fotija nijak ne služit na slavu Boha, na spasenije duš, lišil jeho patriarcheskago dostoinstva i poslal jeho v odin monastyr. Tut i skončil svoj nespokojnyj život v 891. hodu.

S tim među vostokom i zapadom na odin čas nastal pokoj.

Jak i kohda otorvalsja vostok ot skaly Christovoj?

V 1043. hodu vstupil na carehradskij patriarcheski prestol Michail Kerularij, čelovik pyšnyj i k tomu, jak to uže zvyklo byti, — neučennyj. On prodolžal to, čto Fotij začal. Rimskij otec Lev IX., čtoby dilo spokojno, v sohlasii uladil, zaslal svoich poslov v Konstantinopol. No darmo, s Kerularijem besidovati ne bylo vozmožno. Ješće i cerkvi zamknul pred delegatami rimskaho otca. Kohda delegaty viđili, čto tut daremna vsjaka rabota, v deň 16. julija 1054. hoda na prestol cerkvi Hagia Sofia složili bullu, soderžašču isključenije Kerularija iz Cerkvi. Kerularij poahnul za soboju drugich vostočnych patriarchov i pomaly vostok otklučilsja ot skaly Petrovoj, ot Cerkvi. I to jesf schizma.

Sej obrazok očevidno predstavlajet nám, čto schizmaticka cerkov lem v 1054. hodu začalasja, a čto schizmu v 1646. hodu napravili naši predkove zavjazanijem unii, i tim navernulisja na lono Sv. Materi Cerkvi.

Kohda perešel rušskij narod na schizmu?

1054. hodom ves vostok ne otklučilsja ot Rima. Oso-benno že russkij narod ješće dolho žil v sojedinenii s rim-skim prestolom. To svíditeľstvujut istoričeski faktky. Naprimir:

Dimitrij, kijevskij kniaz i jeho žena čerez svojeho syna prosili pomoč ot Grigorija VII. (1073—1085). Honorij III. (1216—1227), Grigorij IX. (1227—1241) i Innokentij IV.

(1243—1254) v novgorodskom kňažeskom dvori imili svoich poslov, čto lem tak bylo vozmožno, jesli novgorodski kňazja ne byli schizmatikami.

Kohda na Haličinu napali tatare, Danilo (1205—1246), halickij kňaz ot Innokentija IV. prosil pomošč protiv tatar, kotoryj v Čechii, Moravii, Serbii i Pomeranii živuščich christian vozzval na krestonosny pochody, a Danilu čerez svojego legata poslal korunu, kotorou on v Drahočini v 1225. hodu i pokorunovan byl. Vozzvanije rimskego otca velikago uspicha ne imilo. Tatare Haličinu zavojevali, pro čto soobščenije s zapadom, i tak s Rimom, stalosja fažše i fažše. Slidstvije toho bylo otklučenije russkago naroda ot rimskego prestola.

Kromi toho znajem to, čto madarski cari ženilisja na russkich kňahiňach. Jesli by sii kňahini schizmatikami byli, to po smyslu sredňaho vika sovsim vyklučeno bylo by.

Cerkov 9. maja prazdnujut perenesenije mošće sv. Nikolaja iz horoda Mira v Bari. Sej praznik ustanoven byl v 1097. hodu II. Orbanom, rimskim otcem. Sej praznik prazdnujut i russki pravoslavny, — iz čeho plyniet, čto tohda russkij narod ješče virnym synom byl sv. Materi Cerkvi, ne tak, jak druhi vostočny narody, u kotorych sej praznik ne nachoditsja, ibo tohda uže na schizmi byli.

Boj o investituru.

Obnovlenije zapadno-rimskago čisarstva imilo odnu duže plochu storonu. Posli smerti Velikago Karla (814), jeho velika deržava rospalasja na tri časti i na prestol zapadnorimskago čisarstva prišli čisari, kotory ne smotrili na slavu Boha, no svoje velikoje dostoinstvo vykorystali na svoju požlu. Slučilosja to tak, čto jepiskopov vyimenovala ne cerkovna verchnost, no sami čisari. Oni mnogoraz ne staralisja o to, či na prestol jepiskopskij dostenetsja dostoynij, ili nit. Išlo to tak daleko, čto ješče i znaki duchovnoj vlasti — persteň i žezl — peredali čisari. Vvedenije jepiskopa

v urjad s peredanijem spomjanutymi otznakami imenujetsja *investitura*. Primir česarja slidovali i kňazja.

Mnohoraz slučilosja i to, čto česar i kňaz cerkovnoje dostoinstvo prodali za piňazi. Prodaža cerkovnaho dostoinstva imenujetsja *simonijej*.

Samosoboju razumijetsja, čto tak investitura, jak i simonija pričinili Cerkvi ohromny duševny škody. No za odnoje vremja rímskij otec protiv toho ne mohol ničeho dílati, ibo v sije vremja rímskij otec ne byl svobodnym. V Rimi zapanovali bezsovistny talianski dvorjane, kotory, nevozmožnym sđilali vsjakuju svobodnuju díjateľnosť rimskeho prestola.

Četvertyj period (1073—1303).

Obščij prehľad.

Sej period charakterizujet v pervych *boj Cerkvi za svobodu* s uhnetajuščimi čisarami, kňazami.

Pri tich fažkých obstojateľstvach vidime v tom periodi odno čudesnoje vozbuždenije christiansko-katoličeskikh duš, a to *krestonosny pochody*, čim chofili christiane osvoboditi sv. zemlu iz ruk mahomedan.

No ne zabyla Cerkov ni na *missijnu i kulturnu rabotu*, ibo i teper vysylala svoich missionarej meždu paganski narody i v tom periodi nachodilisja taki učeny, kotory svojej rabotoj objasnili nauku Cerkvi.

Boj za svobodu Cerkvi.

Rímskij otec Grigorij VII. (1073—1085).

Bože providinije v najfažsich vremenach dalo na rímskij prestol odnoho revnoho muža, Grigorija VII.

Grigorij VII. za pervu dolžnosť počital osvoboditi Cerkov ot simonii i ot investitury, jak ot pričin vsjakaho zla. Proto usporjadil, čto svjaščennik, polučivšij svoj cerkovnyj urjad putem simonii, stratit svoj urjad i budet iz Cerkvi vy-

klučen. Čisaram, kňazam tože pod karoj vyklučenija iz Cerkvi zapretil investituru.

Sii strohi rasporjaženija velikij otpor vyzvali tak iz storony nedostojnych jepiskopov, jak i kňazej. Na čeli tých nedovolenych stojal *Henrich IV.* (1056—1106), ňimeckij čisar, pročto Grigorij VII. vyklučil jeho iz Cerkvi i vyholosil nad nim cerkovnu klatvu. I s tim začalasja dolholitňa borba investituru i za svobodu Cerkvi.

Kohda kňazja ňimecki i sam narod slijdstvijem cerkovoj klatby sburilisja protiv Henricha IV., on pošel v Kanossu, hdi Grigorij pretrimovalsja, i prosil ot neho razrišenije ot klatby. Rimskij otec i razrišil jeho. No pokajanje Henricha ne deržalo dolho, ibo jak prišel k siļi, opjaf začal boj protiv rimskaho otca. Rimskij otec dolžen byl ostaviti Rim, pošol v Salermo, hdi i pomer v hodu 1085.

Posli smerti Grigorija VII. boj prodolžalsja až do hoda 1122-ho, kohda meždu rimskim otcem i ňimeckim čisarom byl zavjazan mir ob investituri v horodi Vorms. Sej vormskij konkordat (dohovor) potveržden byl na *IX. vseobščem lateranskem sinodi*.

Poka deržal boj o investituru, ňikotory rimski dvorjane protiv zakonnaho rimskaho otca Innokentija II. izbrali odnaho nezakonnaho rimskaho jepiskopa. Tot spor urovnan i porядok obnoven byl na *X. vseobščem sinodi lateranskem* v hodu 1139.

Dalšij boj o svobodu Cerkvi.

Posli zaklučenija vormskaho dohovora pokoj ne deržal dolho. Na ňimeckij prestol stupil *Fridrich Rusoborodyj* (1152—1190), sčeslavnyj čelovik. On chotil ňimecku deržavu i Italiju sojediniti i s tim rimskij prestol pod svoju vlast podčiniti. On chofil, čtoby rimskij otec byl jeho pridvornym jepiskopom, sovsim zavisimyj ot neho (cezaropapismus).

Iz toj cili šestraz išel vojskom v Italiju, no vsi jeho predpriyatija skončilisja s neudačej, tak, čto 1177. hoda pri-

nužden byl v Venecii rimskim otcem Aleksandrom III. zaviazati mir. Sej potveržden byl na *XI. vselenskom lateranskem sinodi* 1179. hoda. Na tom sinodi bylo rišeno, čto lem tot možet byti rimskim otcem, kto polučit dvi tretiny holosov ot pritomných kardinalov.

Syn Fridricha daľše prodolžal boj protiv rimskaho prestola. No na sčasťe v sije vremja dostalsja na rimskij prestol odin iz najboľších rimskich otcov, *Innokentij III.* (1198—1216). Nikohda ne bylo papstvo tak siľnoje i slavnoje, jak v jeho vremeni. Rimskij otec stalsja rišajuščim sudijeju v sporach knázej, carej, daže i narodov. Tak uladil spor v Italii, Germanii, Francii i Uhorsčini. Ochranił svobodu Cerkvi v Germanii, Poľšči i v Anglii. Usilovalsja sojediniti grečeskuju cerkov s rimskoj.

Vincem jeho dijateľnosti jesť sozvanije vselenskaho sobora v hodu 1215. To jesť *dvanadcatyj vselenskij lateranskij sobor*. Na tom sobori rišili, čto každyj christianin pred svitlym voskresenijem dolžen vyspovidatisja i pričasčatisja.

Posli jeho smerti borba prodolžala sa. Na čisarskij prestol s pomošču rimskaho otca stupil *Fridrich II.* No on neukazalsja blahodarnym. Cerkovny iminija zavojeval, jemu ne lubjaščichsja jepiskopov otohnal, na svjatu zemľu, chofa boľšeraz obiščal, vojska ne zaslal. Pro jeho nasiľstvija rimskij otec sozval v *Lion vselenskij sobor* (XIII. vselenskij) 1245. hoda. Fridrich byl vyklučen iz Cerkvi i o korotkoje vremja ot každaho ostavlen, no s Cerkvou pomiren, pomer (1250).

Posli ňiskoľko hodov familija Hohenstaufov, kotorá cilyj boj provadila protiv Cerkvi, tragično vymerla. Ňimecki knázja izbrali na čisarskij prestol Rudolfa Habsburgskaho, pod kotorym nastal mir meždu Ňimeckim čisarem i rimskim otcom. Jeho sođijstvijem sozval rimskij otec vselenskij sobor v *Lion* (XIV. vselenskij) 1274. hoda. Na tom sobori byli zahojeny rany, kotory sv. Mati Cerkov za dolhoštitny vojny poterpila. Meždu pročem byl ustanoven porjadok izbiranija rimskaho otca (konklave), kotoryj porjadok i dnes upotreblajetsja.

Krestonosny pochody.

Svjaty mista, hdi naš Spasitel' I. Christos žil, učil, ter-pil i pomer, christiane v velikich tolpacach posiščali. Tak bizantijski čisari, jak i ot VII. stoštitija araby ne udilali nijakich tažkostej pobožnym palomnikam. V vtoroj polovišti XI. stoštitija sv. zemla prešla v ruki turkov.¹ Oni bezmiloserdno prenasli dovali palomnikov i niščili vse, čto bylo tam christianskoje.

Jak Petr Amianskij, odin francuzskij eremit (pustynnik) vozvratilsja iz sv. zemli, vse to tak živo opisal, čto zatužil ves christianskij mir za osvoboždenijem sv. zemli. Orban II. v 1095. hodu sozval francuzskich vešmož v Klermont i vozbuždal ich, čtoby vzjali oružije na osvoboždenije sv. zemli. Uspich byl neožidannyj. Vsi pritomny odnoholosno kričali: To jest voła Boža. Tisjači, stotisjači holosilisja vojevati za sv. zemlu. Ti nosili na pravom pleču vyšityj červený krest, poetomu cila ta vojna imenujetsja krestonosnymi pochadami, kotory deržali bolše čim 200 št.

Pervyj pochod provadil Buillon Gottfrid; učastvovalo v tom pochodi vysše 300.000 voinov. Posli krovavných bitv christiane v 1099. hodu zavojevali horod Jerusalim i o korotkoje vremja počti cila Palestina i Sirija byla osvoboždenna ot turkov.

Byli ješče provaždeny šesť pochodov na sv. zemlu, no pro nesohlasija christian bez vsjakaho postojannaho uspicha. A provadili ti pochody ne meňši ludi, jak: Ludvik VII. koroł francuzskij, Konrad III., koroł ňimeckij, Vladislav II., knaz češskij, Fridrik Rusoborodyj, Augustin, koroł francuzskij, Richard „Lvinaho serdca“, koroł anglickij, a na konci sv. Ludvik IX. No vse bylo naprasno. V hodu 1291. popala v ruki mohamedan i posliđnaja christianska kriposf Ptolemais (Akkon). Ot toho vremeni Palestina nachoditsja v vlasti turkov.

Suprotiv tich vojenskich neudač krestonosny pochody prinesli bolše požly, tak otnositeľno torhovli, jak religioznosti i nauki.

Petr amianskij vozbuždajet krestonoscev.

Nastala torhovla i meždu narodami živuščimi v dalekom rastojanii druh ot druga. Religioznost, poslušnosť k rimskomu otcu ukripilisja. Nauki, iskustva, osobенно iskustvo drevnych vremen, dvihalisja. A voskvitnul iz nich prekrasnyj cvit: christianski rycarski činy.

Rycarski činy.

Ochrana christian protiv mohamedan i krestonosny pochody dali osnovu k založeniju rycarskich činov. Členy tich činov obovjazalisja, čto poderžat ne len tri monašeski obity (poslušnosť, ubožestvo, čistota), no i čto postojanno budut vojevati protiv nevirujuščich. Každyj rycarskij čin imil trojakich členov: svjaščennikov, rycarej i brafey-sluh. Najboľši rycarski činy byli:

Čin *Johannitov* osnovali talianski kupci. Iz Palestiny pereselilisja na ostrov Rodus i Malta, poetomu imenujutsja i „Maltanskimi rycarami”.

Čin *templaristov* osnovali francuzski rycari. Iz Palestiny perešli na ostrov Cyprus. Kliment V. rimskij otec perekračil sej čin v hodu 1312.

Čin *nimeckich rycarev* osnovali kupci Bremy i Lübecka. Sej čin i teper suščestvujet i zanimajetsja s obsluhoju boľnych.

Čin *češskich krestonoscev* založila sv. Agnessa (Anežka) doč Přemyšla Otakara dla obsluhi boľnych i bidnych. „Križovnici“ suf i teper v Prahi.

Boj Cerkvi s ložnymi naukami. Inkvizicija.

V tom periodi nastali ložny nauki, jeresy, kotory katalisja ne toľko čistoty viry, no byli i protiv nastrojačeho deržavnaho i socialnaho porjadka. Taki byli valdenzy i albigenzy.

Valdenzy polučili imja ot svojeho osnovateľa Petra Valdes. Po jeho učeniju istočnikom viry jesť lem Sv. Pismo, bohosluženija končiti i ot hrichov davati razrišenie mohut i svitski ľudi. Bohatstvo i iminiye vyholosil hrišnym dílom i vypovil poslušnosť tak svitskim, jak i cerkovnym verchnostam.

Siju nauku prijali i *albigenzy*. Holosili, čto vse jesť obšćeje, hrabili i niščili chramy Boži. Zapreščali malženstvo, no v tajni žili bezmoraľno. Ďilali samoubijsťvo, čtoby čim skorije dostalisja do vičnaho blaženstva. Učili, čto cerkovna i svitska vlast osnovana diavolom, proto ni ne svobodno im povinovatisja.

Sii ložny, anarchističeski nauki osobenno širilisja v Francii i Italii. Byli strašno opasny, ibo jesli by ti jeretiki pobidili, tohda by cilyj rod čelovičeskij upal v fmú paganstva.

Cerkov snačala provadila boj protiv tich jeretikov toľko naukoj. Posylala k nim missionarej, no blud širilsja daľše, tak čto uže opasnosť hrozil kulturi cielj Evropy. Proto

vyhološenny byli protiv nich krestonosny pochody, a pozdňiše zaprovaždenna inkvizicia.

Čto jesť inkvizicia? Inkvizicia postanovlenna byla na sinodi v Tuluzi (1229) i sostojalas v sledujuščem: jepiskop imil pravo poviriti na každom prichodi svjaščennika i niškoško pobožnych svitskich ľudej, čtoby vnimali na čistotu viry v svojem prichodi. Jesli oni koho-toho zajavili, jak jereštika, i obvinenie bylo obosnovano, tohda usilosvalisja jeho navernuti. Jesli to neudalošja, tohda utratil svoje iminije. Jesli i na ďalejje priľipjalsja k jeresi, tohda byl peredan inkviziciei, kotora uže i filesno, a mnohoraz i smerfu karala jereštika.

Inkvizicia byla sudebna stolica, kotora ne postupala strohše, jak druhí sudebny stolicy toho vremeni. Strohosť inkvizici obosnovujet opasnosť i upornosť jereštikov. Oni uničtoženiem hrozili ves občestvennyj, štatnyj porjadok i život hraždan, a mirnymi nakazanijami ne dalosja ich otstrášiti ot svojej rozvratnej dijateľnosti. Čto pri inkvizičnych súdach slučalisja ňikohda i promachi, pro to Cerkov obviňati nemožno. Pravdoj jesť to, čto tak rimski otcy, jakože i jepiskopy boľšeraz vystupili protiv strohosti inkviziciei, i bez umirenija Cerkvi inkviziciei by byli mnoho strohšími.

Kasateľno ispanskoy inkviziciei že to nužno nam znati, čto to byla političeskij sud, a ne cerkovnyj. Osnoval ju ispanskij koroľ Ferdinand i korolevna Izabella. Rimski otcy sami ob-sudili strohosť toj inkviziciei, i archijepiskopa iz Toledo rimskij otec lem velikoj fažkosťu mohol osvoboditi iz ruk inkviziciei.

Cerkovna nauka i iskustvo.

Jak i v prediduščich stolitijach, tak i v tom periodi Cerkov byla odinoj vospitateľnej nauk i iskustv. Čitati i pisati s malym izjatijem lem cerkovny lica znali. Čislo škol prichodskich, monastyrskich i katedraľnych ubolšalosja. Ňikotory katedraľny i prichodski školy taku slavu priobrili, čto posiščali ťi školy i iz dalekich krajev. Tak nastali naj-vysši školy — *univerzity*. Univerzity byli založeny rimskimi

otcami i imili cerkovnyj charakter. Najvysšu kontrolu imil nad univezitami rimskij otec, kotoraho obyčajno zastupoval místnyj jepiskop.

Iz nauk razvilasja osobенно cerkovna nauka. Najizvistnejšimi rabotnikami byli: Albert Velikij, sv. Toma Akvinskij, sv. Bernardin, sv. Bonaventura.

Tak samo i iskustvo razvivala Cerkov. Osobенно že procvitala architektura. Mnohočislenyy krasivy, chramy, kotory iz seho vika pozostali, holosjat revnosť, vokus i žertvolubije toho vika. Cerkvi budovali v *romanskem stilu*. Charakteristicheska čerta toho stila jest polukruh, kotoryj javlajetsja o oknach, v dverjach i pri každom ukrašenii chrama.

Cerkov dozvolit počitanije sv. ikonov, po tomu razvilisja malařstvo i skulptura (socharstvo). Sii iskustva kulturovali iz boľej časti monachi.

Monašeskaja žizň.

V tom periodi monašeskaja žizň vzjala boľšeje procvitanije. V *vostočnom obrjadu* i na daljje ostal lem odin čin, a to čin sv. Vasilija Velikaho. Najsłavnijsi monastyri byli na hori Atos, v Kievi, v Grotta Ferrata (Italia). Veliku slavu imil monastyr sv. Dimitrija (Horvatsko), i Andrejem I. madarskim korolem v Višegradi osnovannyj monastyr. Na oblasti byvšej Mađarii byli dva monastyrja ženskaho polačovo Vesprémi i v Tornovi. Oboi osnovanny sv. Stefanom.

Tim boľše novy činy osnovalsja *zapadnaho obrjada*. Ješće v VI. stoletii osnovalsja čin sv. Benedikta. Jemu sledovali cistercity, kartuziany, premonstraty i karmelity.

Osobennu značiteľnosť imilo osnovanje činov dominikanov i franciskanov. Jeretiki toho vika (albigenzы, valdenzy) korenem vseho zla deržali bohatstvo. Poetomu niščili vsju kulturu i širili razny ložny nauki. Nužno bylo ukazati, čto i pri ubožestvi možno Hospodu Bohu virno služiti. Bože providčinije v lici sv. Dominika i sv. Francisca dalo takich dvuch mužej, kotory na osnovi istinnaho christianskaho

ubožestva osnovali činy: dominikanov i franciskanov. Oni ne imili ničeho i živilisja lem s ťim, čto im ľudi dali. Chodili v najprostijších odeždach, boso, propovidajú Evanhelie Christa. Pod korotkym časom stalisja ľubimcami ľudej, a proto ich dijateľnosť prinesla bohaty plody.

Pjatyj period (1303—1517).

Obščij prehľad.

Rimski otcy v borbi protiv ňimeckich čisarej častíjše obernulisia o pomošč k francuzskim korolam, čto imilo svoi duže vredlivy slídstvija. Rimskij prestol stalsja zavisimym ot francuzskich korolej i rimski otcy *pereselilisja v Avignon* (čitaj Aviňon — Francuzsko). Kohda rimskij prestol utratil svoju svobodu, vsju nezavisimosť, nastal i na zapadi *razdor, schizma*.

Slidstvijem toho počitanije, uvaženie rimskaho prestola začali upadati, čto dalo dobru priležitosť dla razprostraneniaj raznych ložnych nauk.

V tom periodi začali siľnijše studirovati grečesku i rimsku paganskú kulturu, čto prineslo s sobou obnovlenije klassičnej grečeskoj i rimskoj kultury. Sije stremleniej imenujetsja *humanizmom i renessancijej*.

Rimski otcy v Avignonu (1309—1378).

Francuzskí koroli za podporu, podannu rimskomu prestolu, vse boľší i bolší prava žadali. Protiv nich nasiľstvij francuzskich korolej vozstal *Bonifacij VIII.* (1294—1303), pročto IV. Filip „Krasnyj“ začal Bonifacij prenasledovati, daže dal jeho i zatvoriti. Narod jeho vysvobodil iz ťurmy, no Bonifacij slídstvijem preterpennych nasledovanij pomer.

Posli smerti Bonifacia VIII. i Benedikta XI., pod vlijanijem Filipa izbran byl na rimskij prestol odin francuz, *Klement V.*, kotoryj v 1309. hodu preložil svoj prestol iz

Rima v *Avignon*. S tim rimskij prestol sovsim dostalsja pod francuzskoje vlijanije. Sije smutnoje vremja deržalo za 70 lit, do 1378. hoda i imenujetsja *aviňonskim plinom*.

Smutny slídstvija toho plína sejčas ukazalisa. Na vse-lenskom sinodi vo Vieni slavnyj čin templarov byl prekraten, a ich iminije Filip obernul na svoi cili.

Poneže rimski otcy ne imili svobodu, cerkovna disciplina i religiozna žizn upadali. Taksamo umeňšašoja i dovirije k rimskomu prestolu. No najsmutnijšim slídstvijem byl *zapadnyj razdor*.

Rimskij prestol vozvratilsja v Rim v vremja Grigorija XI., v 1378. hodu.

Zapadnyj razdor i slídstvija jeho.

Posli smerti Grigorija XI. izbran byl na rimskij prestol Urban VI., muž energičnyj i strohich nravov. Takijto rimskij otec ne lúbilsja francuzskomu koroļu, proto francuzski kardinaly pod hnetom koroļa izbrali protiv papu, kotoryj poselilsja v Avignon. Tak to nastal 40 litnij razdor v zapadnoj cerkvi, kohda byli izbranny dva papy; zakonnyj žil v Rimi, a nezakonnyj v Avignon.

Sej razdor i neporjadok ješće uboľsalsja tohda, kohda ňikotory kardinaly v Piza (1409) izbrali treťaho papu. I tak protiv zakonnaho rimskaho otca stojali dva antipapy, čto vozzvalo v christianskom svifi velikoje ohorčenije.

Semu razdoru konec sdílal XVI. vselenskij sobor v Konstanci (1414—1418). Na sem sinodi zakonnyj rimskij papa sam otkazalsja, dva antipapy byli sinodom složeny, a izbran byl na rimskij prestol Martin V., koho uznali vsi storony holovoju Cerkvi.

Samopoňatno, čto pri takich obstojaťstvach disciplina ješće slabša byla, a religiozna žizn ješće lučše upadala. Dla ukriplenija discipliny i dla uhlublenija religioznoj žizni byl deržan v horodach *Ferrara-Florenc* (1439. XVII. vselenskij sobor) i v *Rimi v Lateran* (1512—1517. XVIII. vselenskij

sobor), no mnoho ne pomohli. Proto povstali muži, ktorí chofili ti ošibki ispraviti. Žikotory z nich chofili to perevesti s pomočieju Cerkvi, no žikotory bez Cerkvi, daže protiv Cerkvi. Či posledni počti vši upali v jeres.

Borba s ložnymi naukami. Ivan Wicleff.

Iz tých, ktorí bez Cerkvi choſili priniesť ispravenie cerkovnej discipliny i religioznej žizni, i tak upali v jeres, prvý bol *Ivan Wicleff* (čítaj Viklif) z Anglia.

Jeho hlavníjši bludy sledujúscii byli:

Holosil, čto Sv. Pismo jeſt odinokim istočníkom vity, učil, čto doľa každaho čelovika už na pered jeſt opredilena (predestinácia). Vystupil protiv sv. spovidí i otrical presuščestvlenie v sv. Liturgii, posledneje pomazanie i otpusty. Holosil, čto svjaſčenik, nachodaſčijsja v smerteľnom hrichu, ne možet vyslužiti sv. tajny. Papu imenoval antichristom.

Jeho nauka v Anglia ne imila boľší uspichy, no ſím boľší v Čechii.

Ivan Hus.

Nauka Ivana Wicleffa osobeno povlijala na odnoho českého svjaſčennika, po imeni *Ivana Husa*.

Ivan Hus bol profesorom na fakulti filozofickej v Prahe, a odnovremенно i propovidníkom v odnej kaplici pražskoj. Slovom i pismom vojeval o ispravenie nrávov svjaſčenstva i naroda, tak čto priobril sebi boľšeje počitania v Prahi.

Meždu ſím Hus začal čítať knihy Wicleffa, i nauku jeho prepodávati i na univerziteſi. Kohda to jemu zapreſčeno bylo, holosil ložnu nauku v cerkvach. Archijepiskop pražskij to jemu stroho zapretil, no on teper už na cerkovnu vlast ne sluchal i dalše širil svoi ložny nauki. Českij korol Vaclav IV. stal na storonu Husa, i tak Hus na univerziteſi svobodno holosil blud.

Hus pro neposlušnosť vyklučen byl iz Cerkvi. Sije zaklučenie ohorčilo priveržencov Husa i spalili bullu rimskaho otca. Pro sej prestupok rimskij otec, Joann XXIII. vyholosil klatvu na Prahu i na vsi ti mista, hdi Hus pretrimovalsja. Hus appeloval na cerkovnyj sinod i na samoho I. Christa, no Prahu na želanije korola dolžen byl ostaviti.

V 1414. hodu byl sozvan v *Konstanc* vselenskij sinod. Korol Zigmund vozzval Husa, čtoby išel opravdatisja pred sinodom. Dal jemu pašport (*salvus conductus*), po kotoromu ne smil nikto jeho rušati na dorohi v Konstanc. Hus pojivilsja na sinodi, triraz byl vysluchan i vozzvan, čtoby otkazalsja ot širenija svojej ložnoj nauki. No naprasno, Hus otkazatisja ne byl sklonnyj. Pro to sinod vyholosil jeho za jeretika i predal jeho svitskoj vlasti. Svitska vlast v smyslu svoich zakovov, jako jeretika dala jeho spaliti v 1415. hodu.

Nauka Husa iz boľej časti sohlasitsja s naukoj Wicleffa. Kromi toho učil, čto hrišnyj čelovik utratit pravo ješće i na svoje iminje, a naoborot spravedlivy imijut pravo na vsi viditeľny díla (*kommunizmus spravedlivych*). Holosil, čto cerkovnaja poslušnosť protivitsja Sv. Pismu i jesť izobrite- niem svjaštencov, jepiskopov. Takoje učenije bylo opasnoje tak pro Cerkov, jakože i pro štat.

Husitski vojny.

Posli spalenija Husa strašny nepokoi vybuchli v Čechach i na Moravii. Slidovateli Husa imenujutsja husitami. Ot husitov, na čeli kotorych stojal J. Žižka, najboľše terpila Cerkov. Osobenno že krovavnymi stalisja ti vojny tohda, kohda na českij prestol stupil Zigmund. Husity Zigmunda deržali pričinoj smerti Husa, proto vsimi silami protivostali jemu. Husity vojevali smilo, tak čto vojsko Zigmunda dolžno bylo ostupiti i husity vломilisja v sosidny deržavy, osobenno na Slovakinu. V tich bojach vojeval čech protiv čecha (katoliki—husity), terpila kraina, sniščilisja prekrasny chramy predkov, cinni pamjatniki iskustva i sdilany byli veliki žestokosti.

Tečenjem vremeni nastal razdor meždu husitami. Odna časť byla mirnijša, i ťi pomirilisja s Cerkovju v Prahi (1433), a druhá vojevala ďale. Ti byli pobiždenný v bitvi pri horodi Lipan (1434). Poslali toho dviženie načalo uslabivati: odna časť vozvratila sa v Cerkov, a druhá stala sa protestantom.

Na Slovácku pobil ich uhorský koroľ Matiaš (1470).

Humanizm i renessancija.

Zapadna cerkov, urjadný jazyk ktoroj je latinskij, vsehda kuľtirovala i klassičny tvory paganských rimskej i grečeskej pisateľej. Osobenno že v XIV. i XV. stolitjach začali sa ješte osobnijše zanimatisja s timi tvorami. Literatura klassična, rimska i grečeska, ostala odinokim istočníkom kultury i obrazovnosti; sije napravlenie imenujetsja *humanizmom*. Na osnovi 'oho nastalo obnovlenie, vozroždenie rimskeho i grečeskeho iskustva, i to je *renessancija*.

Centrom humanizmu boli v Italii Florenc i Rim. V Florenci podporovala humanizm bohatá semja Mediči, a v Rimi rimski otci boli oduševlennymi podporovateľmi toho napravlenia. Tak tečenjem korotkaho vremeni humanizm razšíril sa počí na celom Zapade, osobenno že v Germanii.

V humanizme už od načala javlali dva napravlenia: odna časť i pri priňatii pravil klassičnej paganskjej kultury ostala virna christianskej nauki, a vtora časť s pravilami klassičného, paganského iskustva v sebe ssala i paganský duch. Humanisti toho roda širili ravnodušie v viri, nevŕstvo, rasputstvo v nrávach, i tak pripravovali počvu k rozvratu i nepokojom sledujúcich stolití.

Iskustvo i nauka.

Cerkovne iskustvo i nauka, ktoré v prediduščem periodi tak krasivo procvitali, v tom periodi ďaleje razvívalisja.

V nauki vysoku stepen dostihla filosofija tak zvaná *školastika*, ktorá principami filosofii dokázala to, čto nauka Cerkvi ne protivitsja zdravovomu rozumu.

Velikij progress (postup) v budovanii chramov. V XIII. stolitii nastal *styl gotickij*. V nem luki ostry, stolby vysoki, okna uzki i malovany. Najizvistnijimi pamjatnikami stila gotickago suť: Chram sv. Vita v Prahi, katedralnyj chram v Košicach, chram sv. Stefana v Vidni. V XV. stolitii budovali cerkvi v stili *renessanskem*. Najbolšij pamjatnik takoho roda chram sv. Petra v Rimi.

Chramy ukrašali s iskustvennymi kartinami. Najizvistniji živopiscy (małare) toho perioda: Michel Angelo Buonarotti, Leonardo da Vinči, Rafael Santo.

Ne meňšij progress vidime i v svitskich naukach. V tom periodi slučilosja izobritenije: hodiny, strilki, teleskopa, mikroskopa, tipografii. V tom periodi holosil Nikolaj Kuza oborot zemli okolo osi, kanonik Kopernik kruženije zemli okolo solnca, Kolumbusu k otkrytii Ameriki služila mappa, sdilana svjaščennikom Mavrusom.

* * *

Vidime čto Cerkov nikohda, ješče ni v najlažsich vremenach ne zabyla o svojej pervoj zadači, o rasprostranenii viry Christovoj. Srednij vik byl tot dolhij, tysjačlitnyj period, v kotorom Cerkov diki, paganski narody ne toľko pokrestila, no ich diku, žestoku prirodu ukrotila i sdilala ich sposobnymi dla prijatija kultury, civilizacii. Missionar v odnoj ruki deržal krest, a v druhoj pluch, čtoby naučiti tot nekulturnyj narod na osnovu kultury, na zemledeljije. Postroil pro nich školy, bošnicy, zavedenija dla bidnych, sirot.

Smilo možeme skazati, čto teperišnij vik svoju vysoku kulturu možet blahodariti čisto neutomimoj raboši monachov i svjaščennikov seredňaho vika. Jesli by ne bylo ich, Evropa i teper byla by temnoj Afrikoj.

Šestyj period (1517—1789).

Novyj vik.

Cerkov, kotoroj jej osnovateľ I. Christos priobiščal svoju pomoč až do skončanija vika, učenije Christa sochranila čisto, neporušeno. No čelovičeska slabosť, strasť, a osobenno že pycha, prinesli ne malo škody Cerkvi. To vidime i v tom periodi.

V tom periodi vystupili muži, kotory v Cerkvi pro čelovičesku slabosť nastavšíj neporjadok chotili ispraviti, no v tej rabiosti ne provadila ich ľubov k Cerkvi, k Christu, no strasť, proto oni stalisja širiteľami novych ložnych nauk.

Sirenije tich ložnych nauk, a borba s timi ložnymi naukami, charakterizujet polovinu šestaha perioda, jako že ukriplenie cerkovnej discipliny, cerkovnaho porjadka i uhlublenije cerkovnej žizni, charakterizujet vtoru polovinu seho perioda.

Perva polovina imenujetsja vremja *reformacii*, ibo ti ložny učiteľa to holosili, čto oni chofat Cerkov sreformovati, obnoviti, napraviti, — a vtorá polovina jesť vremenem *protivreformacii*, kohda Sv. Mati Cerkov stupila v boj s ložnymi naukami i sama Cerkov prekratila neporjadki, no v duchu nauki Christa.

Takimi ložnymi učiteľami byli: Martin Luther, Ulrich Cvingli i Ivan Kalvin.

V tom periodi začala Cerkov nauku Christovu propagovati i meždu paganami: v Azii, Afriki i v Ameriki. Sija *missijna rabota* charakterizujet v vtorych sej period.

Sledstvijem ložnych principov protestantizma siľno začal šíritisja v Evropi *bezbožnyj duch*, i to charakterizujet na poslíd šestyj period.

Reformacija. Vystuplenije Martina Luthera.

Meždu mužami, kotory načalom XVI. stoštitija v vremja vseobščaho nepokoja vystupili ne lem protiv neporjadka, no i protiv nauki Cerkvi, pervyj byl *Martin Luther*.

Martin Luther narodilsja v Eislebeňi v 1483. hodu. Byl synom odnaha rudokopnika. Jak molodyj junosa stupil bez zvanija v čin sv. Augustina. No v monastyri ne našel duševnyj pokoj. Osobenno mučili jeho sčeslavije i pochof tilesna, tak čto načal somňivatisja v viri i v miloserdii Boha. Tak viđilosja jemu, čto čelovik ne v sostojanii Hospodu Bohu virno služiti, pobožno žiti. Proto, čtoby opravdal svoju žizň, sdílal sebi sam slijedujušču novu nauku: Pervorodnyj hrich natoško uslabil dobru voľu čelovika, čto on ne možet protivostati iskušenijam, ne možet ničeho dobráho sdílati; no to ni ne nužno, ibo čelovik spasen budet i bez dobrych díl, toško naj imijet viry. („Hriši smilo, no viruj ješče smilše“ — bylo jeho heslo). Luther svoju nauku snačala publično ne holosil.

Priležitosť Lutheru k publičnomu hološeniju svojej nauki dala bulla rimskaho otca Ľva X. v 1517. hodu, v kotoroj bullí rimskij otec vsim tím, kotory vyspovidajutsja, pričaščajutsja i žertvujut na dokončenije velikošipnaho chrama sv. Petra, podajet otpust.

S ohološenijem otpustov v Germanii poviren byl Joann Tetzel, člen čina sv. Dominika. Protiv neho vystupil Luther i svoju nauku otnositeľno otpustov i papskoj vlasti v 95 točkach vyvisil na dverjach vittembergskoj cerkvi. Poneže v tých točkach mnoho ložnaho bylo, rimskij otec vozzval Luthera na opravdanije svojej nauki. No Luther ne povinovalsja i v bľudí vse daľše i daľše išel. Vystupil protiv vsjakaho duchovnaho načaľstva, a osobenno protiv holovy

Cerkvi, otrikal mnoho pravd viry, i imenno sv. službu, spovid, posty, počitanije svyatych, molitvy za usopšich, i učil, čto dobrý díla ne sú potrebny k spaseniu, a dostatočna sama vira. Čtoby priobril sebi blahosklonnosť knázej, holosil, čto oni imijut pravo otobrati cerkovny iminija, Na konci pozvolil monacham i monachiňam vstupiti v brak, i v znak, čto to voľno, on sam, chofa byl monachom, oženilsja s odnoj monachinej. Otrical Sv. Predanije i učil, čto Sv. Pismo každyj možet sam sebi tolkovati. Iz sedem tajn poderžal lem dvi, i to kreščenie i Evcharistiju.

Pro sii ložny nauki rimskij otec Lev X. vyklučil jeho iz Cerkvi, a čisar Karl V. lišil jeho hraždanskoj svobody i vyholosil na neho deržavnu klatbu. No Luther bullu rimskaho otca publično spalil i s pomoščiju svojeho priateľa saxonskaho knaza Fridricha udalosja jemu ušiknuti i skrytisja v wartburgskij zamok.

Rasprostranenie nauki Luthera.

Nauka Luthera skoro širilasja v Germanii. Knazam Lubilosja, čto Luther dozvolil im prisvoiti jepiskopski i monastyrski iminija, prostomu narodu Lubilosja, čto sovitoval jemu ne robiti i ne platiti knazam i sväščennikam.

Širiteli nauki Luthera holosili i iny hesla, osobенно svobodu i rovnosť. Nastali nepokoi. Zburenný narod povstal protiv duchovenstva a dvorjanstva, niščil chramy i zamki, podpaľoval vše a ubival sväščennikov i dvorjan. Kohda Luther vidil sledstvие svojej nauki, vyzval knázej, čtoby „ubivali prostých ľudej, jak zbisňitych psov“. I díjstviteľno v tých bitkach boľše, čim stotysjač prostých ľudej propalo.

Iz knázej osobeno podporovali Luthera Fridrich, saxon-skij knaz i Hessenskij Filip, kotoromu Luther dozvolil, čto možet imiti dvach žen, lem čtoby dílo ostalo v tajni. Ti knazja s druhimi zavjazali v Torgani (1526) sojuz, čto budut chraniť luteranstvo.

V 1529. hodu v Špeyer byl sozvan sojm, hdi chotili

postanoviti, čtoby do sledujuščahо vselenskaho sobora ne díjalisja nijaki preminy v religioznych dílach. Sledovateli Luthera protestovali protiv toho, poetomu imenujutsja protestantami.

Luther pred svoju smerťu čuvstvoval hryzotu sovisti, čto jeho nauka ne prineset duši uspokojenije, no hibeľ. Pomer jak žil, nespokojno i v neprijateľstvi s Cerkvju, očajannyj nad svojim díлом, — v 1546. hodu.

Posli smerti Luthera protestantski knazja vyholosili protiv čisarja Karla V. vojnu. V vojni pobidili protestanty i prinutili čisarja Karla na religioznyj mir, kotoryj byl zavjazan v Augsburgu 1555. hoda. Po smyslu tohoto mira religija zavisila ot knaza (čija territorija, — toho religija), polūcili pravo rišati o religii svoich poddannych, i tak vira stalasja ihroj knazej, čto bylo pričinoj mnohich religioznych nepokojsiev.

Iz Germanii perešol protestantizm v Šveciju, Norvegiu, Daniju, Mađarschinu, Poľšcu i Čechiju.

Zwingli i Kalvin.

Z Lutherom vystupili novy ložny učiteľi. Takimi byli meždu mnohimi Ulrich Zwingli i Ivan Kalvin.

Zwingli byl nemoralnym svjaščenikom v horodi Zürichu v Švajcarii. Jak jepiskop ne dozvolil jemu oženitisja, vystupil protiv Cerkvi: otrical pavorodnyj hrich, sv. Liturgiju, posty, počitanje svyatych, niščil sv. ikony, chramy, monastyri. O Evcharistii učil, čto ona jesť toľko simbolom (znakom) Christa, pro čto nemohol sojedinitisja s Lutherom, kotoryj učil uslovnu prisutnosť I. Christa v Evcharistii. Pomer v bitvi s katolikami pri horodi Kappel (1531).

Jemu podobnyj reformator byl Ivan Kalvin. Začal holositi svoju nauku v Pariži, pro čto dolžen byl ostaviti Franciju i perešel v Ženevu, hdi velikoju strohosfu začal širiti svoju nauku. Kto ne povinovalsja jeho rasporjaženijam, byl karan smertiju.

Jeho nauka v mnohich podobna nauki Luthera. Kromi

toho učil *absolutnu pedestinaciju*, tojest, čto H. Boh uže pred roždenijem čelovika opredilil jeho vičnu suđbu, bez ohľadu na jeho dobryj ili hrišnyj život. Otstranil vsjaki religiozny obrjady, liturgija sostojala iz propovidi, molitvy i pinija psalmov.

Najizvistnejšim jeho slídovatelem byl Teodor Beza, professor v Ženevi. Slídovateli nauki Kalvina imenujutsja i *reformatami*.

Otklučenie Anglia ot Cerkvi.

Nauka Luthera uže 1519. hoda došla v Angliju, no koroł Henrik VIII. zakazal vsjaku reformaciju, daže napisal protiv Luthera odnu knižku. A odnakož tot koroł byl sej, kotoryj otorval cílu Angliju ot Cerkvi Christovoj. Slučilosja to tak: Henrik VIII. žil s svojeju ženoju uže 17 lit, poka ne poznamilsja s Annoj Boleyn, pridvornoj damoj, kotoru choſil vzjati za ženu. Iz toj cili prosil rimskeho otca, čtoby jeho pervoje malženstvo vyholosil za nevažnoje i dozvolil jemu vtoryj raz ženitisja. Rimskij otec ne mohol to sdílati, proto Henrik sebja vyholosil za holovoju anglickoj cerkvi i svojeho pridvornaho kaplana vyimenoval za archijepiskopa. On pervoje malženstvo Henrika VIII. vyholosil za nevažnoje i dozvolil vtoroje. To sdílal i anglijskij parlament.

Na to perevedeno bylo polnoje otklučenije Anglia ot Cerkvi. Jepiskopov vyimenoval koroł i každyj duchovnik dolžen byl složiti prisjahu, čto koroła uznajet za holovu Cerkvi. Kto to ne sdílal, byl prenaslidovan, daže karan smerlu. Mnoho cerkovnych i svitskich pomerli pod mečem kata. Meždu pervymi popali žertvoju hñiva koroła slavnyj jepiskop *Joann Fischer* i vysokoobrazovannyj kancellar *Toma Morus*.

Henrik VIII. oženilsja ješće pjať raz. Rabotu jeho prodolžal jeho syn Eduard VI., kotoryj zaprovadil v Angliju protestantizm na osnovi nauki Kalvina. Nasledovala na prestoli Eduarda doč pervoј ženy Henrika, Marija Katoličeska. Ona na korotkoje vremja obnovila sojuz s svjatym prestolom,

no posli jeja smerti pod korolevoj Elisavetoj (1558—1603) ſtim boľej silo išlo prenaslidovanie Cerkvi. Ona dala sosta-viti pravila novej „Deržavnoj viry“, na kotory každyj dolžen byl prisjahu složiti.

V Škocii širil novu viru odin kaľvinskij propovidník, Joann Knox, komu na pomoč prišla korolevna Elisaveta.

Anglicki koroľi chotili i Irlandiju otorvati ot Cerkvi, no Irlandija ostala virnoju. Naprasny byli i najstrašniji pre-naslidovania, mučenia, kazni, — Irlandija díjstviteľno sta-lasja ostrovom mučennikov, i virnoj k Chistovoj Cerkvi.

Rasprostranenie reformacie v Evropi.

Novoje učenije reformatorov širilosja skoro po ciloj Evropi, s izjatijem Italii i Ispanii.

V Franciju dostalasja nauka Kalvina iz Germanii i Švajcarii. Slijovateli kalvinizma imenovalisja *hugenotami*. Meždu nimi i katolikami velisia krovavny borby. Iz nich naj-izvistňija jeſť *noč sv. Bartolomeja* (23-24 avgusta 1572), kohda ubito bylo 3—4000 hugenotov. Sije krovoprolitije slučiosja čisto iz političeskich pričin, a ne možno s nim obviňati Cerkov.

V Hollandii širil protestantizm Vilhelm Oranskij, koto-ryj v 1609. hodu kaľvinstvo vyholosil za deržavnu viru.

V Avstriji i Uhorsčinu prinesli nauku Lutheru i Kal-vina kupcy i studenty učaščajuščisja na ňimeckich univer-sitetach. V Avstrii širilsja luteranism, a v Uhorsčini kalvinizm.

V Poľšči prihotovili počvu husity i „česki brata“. Posli dolhich bojev polučili protestanty svobodu v 1573. hodu.

Na Daniju i v s nej spojennu Norvegiju i Izland prisilil protestantizm čisto iz materialnych pričin koroľ Kristian II. i III.

Podobno iz političeskich i materialnych pričin zapro-vadil protestantizm v Šveciju Gustav I. Vasa. Pokripilsja protestantizm pod koroľom Gustav Adolfom (1611—1623).

Protestanty i v vostočno pravoslavnoj cerkvi usilova-

lisja širiti svoju nauku. Uže Melanchton poslal patriarchu Josfatu II. (1555—1564) list, v ktorom ubezpečil jeho, čto protestanty deržatsja Sv. Pisma i učenija sv. otcov, proto nahovorival jeho na priňatije novoj nauki i obščemu postupu protiv Rima. No bez uspicha. Pozdnie usilovalsja v vostočnu cerkov vnesti kalvinizm patriarch Kirill Lunarus. No byl jako jeretik obvinen i vyslan v zatočenie.

Stremlenje reformatorov rasširiti protestantizm i v vostočnej pravoslavnoj cerkvi, ostali bez uspicha.

Reformacija na Čechii, Moravii i Slovakií.

Predidušci husitski nepokoji preduhotovili počvu na českich zemlach pro nauku Luthera. Pervy simena luteranizma zasijali studenti učaščujuščiesja na ňimeňkých univerzitach i ňimecki protestantski propovidateli.

V sije vremja českimi zemlami vladili *Habsburgi*, kotory stremilisja prekratiti rasprostranenie luteranizma, zapolnili pražskij episkopskij prestol, prihlasili jezuitov, silnych borcev za katolicizm. Širiteli protestantizma, jako a i „češski brata“ dolžny byli ostaviti češsku zemľu. No uspicha bylo malo, ibo turki napadali na deržavu Habsburgov, pročto oni ne mohli ciloj siloj obernutisja protiv propovidelej novoj nauki. I díjstviteľno načalom XVII. stolitija uže boľša polovina českaho naroda byla protestantskoj viry. Kralevskij list čisara Rudolfa II. (1609) dal protestantom svobodu.

No protestanty ne byli dovoľny s toj svobodoj. V 1618. hodu nastal boj meždu českimi protestantami i Habsburgami, kotoryj deržal za 30 lit. (*Tridcať litnaja vojna, 1618—1648.*) Češki protestanti v bilohorskoy bitvi (1620) byli sovsim uničtoženy. Ferdinand II. po principam protestantských kňazej — koho territorija, toho i religija — vydal rasporjaženie, čto protestanty dolžny vozvratisja v Cerkov, ili ostaviti češsku zemľu.

Tridcať litna vojna skončilasja s mirom zavjazannym

v *Westfalii* (1648), v smyslu kotoraho tak protestanti, jak i reformaty polučili religioznu svobodu.

Protestantizm na *Slovakii* začal širitisja v nímeckich rudokopnych mistach, no strohi zakony, vydarany protiv protestantov, prepjatstvovali bolšeje rasprostranenije novoj nauki. Lem kohda maďare utratili bitvu protiv turkov pri Moháču (1526), u v deržavi nastali neporjadki, širilasja nova virja silnijše. Osobeno mnoho prispili k šireniju protestantizma kňazja: Zigmund Zápolyi, Stefan Bocskai, Havriil Bethlen, Georgij Rákóczi, Emerik Thököly. Katoliki na *Slovakii* strašno mnoho terpili, daže i mučeničesku smerť postradali. (V Košicach 1619. hoda kalvinskoje vojsko trech katolikov na smerť mučili, v 1620. hodu monachov vyhnali iz *Slovakii*.)

Protivreformacija. Vselenskij tridentskij sobor.

Tak viđilosja, jakby Sv. Mati Cerkov v pervych hodach reformacii ne mohla protivostati napadam protestantov i reformatov. Ich nauka snačala otorvala cily deržavy iz lona Cerkvi. No to ne deržalo dolho. Cerkov stupila v boj s ložnymi apostolami. Nužno bylo, čtoby Cerkov dogmaty viry, kotory protestanty otrikali, jasno opredilila, čtoby stroha disciplina bola zavedena.

Sija rabota začala s tridentskim soborom. Protestancy vsehda otzyvalisia na vselenskij sobor, kotoryj zvanyj suditi v spornych dílach katolikov i protestantov. Proto papa Pavel III. sozval hoda 1545. v *Trident XIX. vselenshij sobor*, kotoryj s malymi pereryvkami deržal do 1563. hoda. Na sobor byli prihlašeny i protestanty, no oni ne pojavitili.

Tridentskij sobor, na kotorom pojavilsja 225 jepiskopov cilaho svita, na 25 svojich zasidanijach opredilil i objasnili na osnovi Sv. Pisma i Predanija dogmaty viry, kotory Cerkov ot načala holosila, oproverhal nauku Luthera, Kalvina, prines polezny rišenija k zavedeniju strohoj cerkovnoj discipliny.

Soborom tridentskim začinajetsja novyj period v istorii cerkovnoj. Pravdiva vira, cerkovna disciplina vezdi ukripilisja, — cerkovna religiozna žizn̄ začala procvitati, sledstvijem čeho mnoho vozvratilisja v lono Sv. Materi Cerkvi.

Čin tovarišestva Isusa (Jezuity) i iny činy.

V perevedenii pravdivoj cerkovnoj discipliny bezsmertny zasluchi imijut monašeski činy, a iz tich na pervom misli čin tovarišestva Isusa, Jezuity.

Čin jezuitov osnoval sv. Ignatij iz Loyola. Proischodil iz bohatoj dvorjanskoj ispanskoy semji. Byl officerom i pri obsadi odnaho horoda byl tažko ranen. V bołnici čital biografiju svyatych i siłno rišil, čto posli vyzdorovlenija žizn̄ svoju žertvujet službi Hospoda Boha. I tak i sdílal. Vybralsja s pobožnymi, učennymi junosami v Rim k rimskomu otcu Pavlu III., kotoromu predložil svoi usluhi. Pavel III. potverdil ich čin (1540).

Svoju díjateľnosť razdilili na tri časti: propovidničesku, učiteľsku i missionarsku. Tečenijem korotkaho vremeni rasšírilsja tot čin po ciloj Evropi, a velikim uspichom díjstvoval v chramach, školach, v dvorach knazej, i obratil mnoho otstupnikov na viru Christovu. Kromi toko uspišno rabotali meždu paganami, jak missionary. No pravi pro veliki uspichi v vozvraščenii otstupnikov-protestantov imili jezuity mnoho neprijatelej, kotory vse moživoje sdílali, čtoby sej čin prekratiti.

Kromi jezuitov meždu pročimi založenny byli sledujušči činy: Propovidu zanimalisja *lazaristy* i *redemptoristy*, vospitanijem molodeži *piaristy*, uchaživanijem za bołnymi *mislerdny braťa i sestry*.

Rasprostranenie viry v Azii, Afriki i Ameriki. Svjaty missii.

Veliki utraty, kotory Cerkov poterpila otstuplenijem cílych deržav v Evropi, byli bohaty vynahoroženy v vnievropeskich zemlach, meždu paganskimi narodami.

V Azii, hdi davno tak procvitalo christianstvo, Cerkov majže sovsim byla uničtožena mohamedanami. Lem kohda portugalci v XV.—XVI. stoštii založili svoi kolonii v perednej Indii, otvorilasja doroha pred missionarami. Slovo Bože začali propovidati monachi čina sv. Franciska i Dominika, no o mnoho boššij uspich imil čin jezuitov. Osobenno otličalsja sv. Franc Xaverskij, kotoraho pro jeho ohromnu rabotu v Indii i apostolom Indii imenujut. Propovidal i v Japonii i na kitajskich ostrovach, no tu žestokoje prenaslidovaniye majže sovsim uničtožilo rabotu jeho († 1552 h.). Rabotu jeho, osobenno v Kitai, prodolžali dva duže učenny jezuity, kotory svojeju učenosfu priobrili sebi dovirije kitajskaho čisarja, i tim dana byla im vozmožnosť preduhotoviti počvu dla priatija christianstva. V 1690. hodu uže dva jepiskopy byli v Kitai.

No Cerkov v *Kitai* prežila prenaslidovaniye, kotory strašno žestoki byli v hodach 1747—1772. Religiozna sloboda byla dana katolikam lem v hodach 1858 i 1860. Teper Kitaj rozdilen na vikariaty i apostoški prefektury. Katoliki imijut svoi školy i dobrođiateľny zavedenija, kotory nachodatsja pod upravlenijem missionarov.

V Japonii rabotu sv. Franca Xaverskaho prodolžali missionary, i v 1582 hodu číslo katolikov bylo vysše 200.000 s 300 chramami i svoimi školami. No daľše rasprostranenie christianstva prepjatstvovalo strašnoje prenaslidovaniye, tak čto majže vsi missionary i katoliki byli ubity. Religioznu svobodu polučili lem v 1876. hodu. V 1891. hodu založeno bylo v Japonii archijepiskopstvo v Tokio s tremja jepiskopstvami. Teper uže sú tu mnoho monastyri, školy i odna vysoka katoličeska škola.

V Afriki širilosja christianstvo osobenno v francuzskich i portugalskich koloniach. No tu osobenno veliki ťažkosti dílali nezdorovyj klimat i syrovi nravy nigrov. Apostolom nigrov jesť sv. Peter Klaver, jezuit, kotoryj vsju svoju žizň žertvoval obraščeniju nigrov. V našich vremenach osobenno

širitsja christianstvo v Kongo, Angola, Bengalia i v siver-nych časťach Afriki.

Posli izobritenija Ameriki prišlo sjuda i mnoho mis-sionarov, no rabotu ich meždu indianami duže fažkoj sdílali žestokosť i lakomstvo испanskich osadnikov. V tich vremenach ľem Cerkov chranila neščastnych indianov. Bartolomej *de las Casas* († 1566) i kardinal Ximenes vychlopotali u испanskoho koroľa pro indianov svobodu i zapreščenie prodaži indianov.

Braziliju obratili jezuiti. Tu uže v 1551. hodu bylo jepiskopstvo. Osobenno procvitalo christianstvo v *Paraguaji*, hdi jezuiti po primiru pervych christian osnovali christiansku respubliku.

Napady protiv nezávislosti Cerkvi.

Protestanty dali veliki prava svitskim knazam i v čisto cerkovnych dílach. Tomu choſili podražati i ňikotory katoli-česki koroľi, čtoby podčiniti svoim absolutističeskim cílам tak Cerkov, jak i rímských otcov. Sije stremlenije načalosja v *Francii* v vremja Ludvika XIV. (1643—1715). Pod jeho vlijanijem francuzskij parlament prines taki rišenija otnosi-teľno vlasti rímskaho otca, kotory podčinili byli rímskaho otca sovsim francuzskomu koroľu.

Principy, hološenny francuzskim parlamentom, osobenno na plodovitu počvu upali v *Austro-Uhorčini* v vremja II. Josifa (1780—1790). On choſil osnovati jaku-to deržavnú cerkov, nezávisimu ot rímskaho prestola. Poetomu ohraničil so-obšenija jepiskopov s rímskym otcom, sam složil i vyime-noval jepiskopov. Rišil, čto rasporjaženia rímskaho otca ne svobodno vyholositi bez jeho dozvolenija (*placetum regium*). Prekratil monašeski činy. Vospitanije bohoslovov slučilosja v centralnych seminariach pod dozorom deržavných urjad-nikov. Kromi toho vmišyvalsja i v najdrobnejši cerkovny díla.

Rímskij otec Pij VI. sam išel v Videň k čisarju, čtoby s ním díla spokojno uladil, no naprasno.

Koncem svojej žizni Josif II. sam uvidil smutny sled-

stvija svoich reformov, i choťa boľšu ich časť otvolal, odnakož jeho reformy ostavili v cerkovnej žizni hluboki, vredlivy sledy, i teperišnij religioznyj indiferentizm mnohich katolikov v jeho reformach imiel svoi korení. Ciloje sije napravlenije imenujetsja ot imeni čisarja Josifa *jozefinizmom*.

Bezvirije novaho vremeni.

Protestanski principy, kotorymi byl otrečen nepomylnyj učiteľskij urjad Cerkvi, i po kotorym každyj imil pravo rišiti, čto virit, — priveli ľudej k polnomu bezviriju. Postavili razum čelovičeskij istočnikom vsjakich znanij, tak i religijnaho poznania. To imenovali „*prosviščenosťu*“.

Otecestvom bezvirija javlajetsja *Anglia*, hdi pojavilosja v formi *deizma*. Deizm ješče virit Boha, kotoriy sotvoril svit, no otricajet providinije Boha, ibo Boh — učit deizm — posli sotvorenia svita ne vmišivajetsja v ďila svita, ni ne možet vmišivatisja.

Iz Anglia perešlo sije protichristianskoje napravlenije v *Franciju*, hdi uže stalosja sovsim bezbožnym. Voditeli toho bezbožnaho napravlenija imenujutsja *enciklopedistami*, (Voltaire, Rousseau, Diderot, D' Alembert). Oni vydali leksikon v 24 tomach, kotorym choſili sniščiti to, „čto 12 neučenny rybari sbudovali“.

V *Germanii* sije bezvirije širilosja pod Fridrichom II. Voždem jeho byl David Strauss.

Bezvirije pozdňije perešlo v *materializm*, kotoriy kromi materiala ne uznajet ničeho.

V deržavach osnovalisja tajny spolki kotoriy vyholosili boj protiv každoj religii, no v pervych protiv katolicizma. Meždu nimi na prvom mišli stoit *svobodnoje murarstvo*. Oni chofat sniščiti doteperišnij religioznyj duch i postroiti (vymurovati) novyj porjadok, poetomu imenujutsja svobodnymi murarami.

Socializm holosit, čto vse jesť obšeje, privatnaho imenija ne jesť, a čeloviku lem o tuzemnoj žizni treba staratisja.

Principy socializma priveli v žizň *kommunisty*, kotorý prinesli v polnu hibiel netoľko vši religii, no i všiu Rossiju. Modernizm že v imeni nauki napaduje Cerkov.

Sedmyj period.

(Ot francuzskoj revolucii do našich vremen)

Francuzska revolucija i Cerkov.

Ovošči reformacii i bezvirija XVIII. stolitija ukazalisaj osobeno v vremja francuzskoj revolucii.

Vodcy francuzskoj revolucii, vospitany na bezbožnych tvorach, pismach „prosviščennych“ enciklopedistov, v per-vych pozbavili Cerkov vsjakaho prijema (dochodka), potom sni-ščili sv. chramy, monastyri, prisilili svjaščennikov i jepiskopov, čtoby složili prisjahu na zakony, prinesenny protiv Cerkvi. Kotory toho otkazalisja, tich iz deržavy vyhnali ili smerťu kaznili. Christianskij kalendarj otbrosili, kresty popalili. V hodu 1782. kaznil korola Ľudvika XVI i jeho supruhu i všich členov korolevskoj semji.

V 1793. hodu sejm vyholosil, čto ňit Boha, a v místo Boha postavili „kul't razuma“. „Bohiňu razuma“ predstavala odna hrišna žena, kota v velikom šestvii byla privezena v hlavnyj chram Pariža i postavlena na prestol.

Praviteľstvo polnaha bezvirija ne vyderžalo dolho. V 1794. hodu jeho sila byla slomena a parlament vyholosil, čto francuzskij narod opiať uznajet suščestvovanie odnaha najvysšaho Suščestva i bezsmertnosť duši.

Napoleon i Cerkov.

Napoleonu udalosja zlomiti bezbožnoje praviteľstvo. On siľnoju rukoj sdílal porjadok v deržavi i v cerkovnych di-lach. Chramy byli opiať otvorený, sv. liturgii dozvoleny. No kohda Napoleon provadil vojnu protiv Avstrii, napal na

cerkovnu deržavu i vyholosil Rim respublikoju. Rimskahо otca Pija VI. zabral v zatočenije, hdi stareňkij 82 ītnyj rimskij otec pomer (1799).

Napoleon točno znal, čto deržava ne možet postojati bez religii, proto s rimskim otcem Pijem VII. zavjazal konkordat (1801). Tim to konkordatom Cerkov polučila svobody i Cerkvi byli vozvraščeny mnoho otobratych iminij. No Napoleon v mnohich ne poderžal konkordat i bez vdomosti rimskaho otca pribavil knemu 77 točok v proticerkovnom duchu.

Meždu tim Napoleon (1804) stalsja čisarem i prosil rimskaho otce, čtoby jeho pokorunoval. Rimskij otec Pij VII. to i sdílal. No čim bolša byla slava Napoleona, tim lučše uhnetal Cerkov. Daže to treboval ot rimskaho otca, čtoby on svoim avtoritetom potverdil jeho, mnohoraz ne zakonnoje postupovanije. Kohda to rimskij otec ne chotil sdílati, vzjal jeho v zatočenije. Proto Pij VII. vyklučil Napoleona iz Cerkvi.

Slava Napoleona ne deržala dolho. Posli neščastlivoj ekspediciji v Rossiju zaslan byl v zatočenije na ostrov Elba, a pozdnieje na ostrov sv. Eleny, a Pij VII. velikim toržestvom vozratilsja v Rim.

Položenije Cerkvi v tepeřešnich vremenach.

V francuzkoj deržavi. Posli Napoleona stupili na prestol kraši iz roda Bourbonov. Oni blahosklonno otnosilisja k Cerkvi. No posli revoljucii v hodach 1830 i 1848, prišli na Cerkov tažki vremena. Osobenno že siłnym stalosja prenaslidovanije Cerkvi ot 1830. hoda pod prezidentom *Gambetta*, čto v 1905. hodu privelo k prekraščeniju soobščenija sv. prestola s francuzskim praviteľstvom i k polnomu razlučeniju Cerkvi ot štata.

Sije tažkoje položenije Cerkvi v Francii peremenilosja lem posli svitovojo vojny, kohda diplomaticeskoje soobščenije s sv. prestolom opjať obnovilosja, pristup ňiktorym monašim činam v Franciju dozvolilsja i položenije Cerkvi s dňa na deň ulučšalosja.

V Italii pojavilosja dviženije vrahov Cerkvi v tom, čto oni utvorili tajnoje obščestvo tak zvannych *karbonarov* (schodilisja v kopalnach uhla). Karbonary postavili sebi za cil sojediniti ciliu Italiju v odnu deržavu pod pravlenijem svojeho korola. To hrozilo suščestvovanije cerkovnoj deržavy. Rimski otcy (Lev XII., Grigorij XVI., i Pij IX.) zaveli v svoju deržavu razny reformy, ulehčali dolu svojich poddannych, no karbonary ne byli dovoleny tím. V 1860. hodu pod načalstvom sardinskoho korola Viktora Emanuila zavojevali, kromi Rima, ciliu Italiju i otvorili italijskoje korolevstvo s stoliceju Florenc. Posli desjati hodov (1870) zavojevali i nespravedlivо *zabrali i cerkovnu deržavu*, kotora suščestvovala ot hoda 755.

Posli hrabeži cerkovnoj deržavy rimskomu otcu ostalisja lem ti časti Rima, na kotorych nachođatsja palaty vatikansky i lateransky. Odnovremeno obovjažalosja italijskoje praviteľstvo platiti rimskomu otcu hodično 3,225.000 frankov i ostavilo rimskomu otcu vsi ti privilegii, jaki prinadležat samostojateľnym koroľam. Odnakož do sich por ni odin rimskij otec ne priňal siju placu i do najnovších vremen scitali sebja plinnikami i ne ostavili Vatikan.

Samopoňatno, čto tím nastalo nepriateľskoje otноšenije meždu svjatoj stolicej i italijskim praviteľstvom. Mnoho monašeskich činov vyhnato, ich iminiye otobrato, zavedeny byli bezreligijny školy, zaprovaženo ciľnoje obovjažateľnoje malženstvo, svjaščenniki dolžny byli služiti pri vojsku. No pomali sej proticerkovnyj duch začal uslabivati i sovsim preminilsja posli svitovojej vojny.

Osobenno že ukripilsja cerkovnyj duch ot 1929. hoda, kohda italijskoje praviteľstvo v vremja ministerpremiera Mussolinija vozvratio odnu časť v 1870. hodu otobrannoj papskoj deržavy, i tak — choſa v maleňkikh ramkach — obnovilasja cilkom samostojateľna i nezavisima cerkovna deržava, i nastal konečnyj mir, meždu Italijej i sv. prestolom.

V Germanii Cerkov posli napoleonskich vojn uživala

polnu svobodu, no premenilisja obstojateľstva ot hoda 1871., kohda *Bismark* stalsja kanclerom. On začal protiv Cerkvi žestokij boj (kulturnyj boj) i chofil Cerkov sovsim podčiniti deržavi. Prežde vseho vyhnal iz deržavy jezuitov i iny činy monašeski, a v hodu 1873. s tak zvannymi *majovymi zakonami* otobral ot Cerkvi vsju svobodu i jej prava nohami potoptal. Kohda duchovenstvo i virniki pod provaditeľstvom *Windhorsta* smilo protivilisja tím zakonom, začalosja prenasledovanije Cerkvi: mnoho jepiskopov i svjaščennikov byli karany, posaženy v ťurmu ili zaslany v zatočenije.

Sej kulturnyj boj deržal až do hoda 1880, kohda Bismark viďa škodlivosť jeho, začal dohovor s rimskoj stolicej, kotoryj i uspichom končilsja v poľzu Cerkvi. Ot tých vremen Cerkov v Germanii tišilasja polnoj svobodoj, katolicizm siľno sorganizovalsja, a kat. obščestva prekrasno procvitali; ot hoda 1934. za režima *Hitlera* opjaf ťažki časy nastali na cerkov v Germanii.

V *Austrii*, taksamo i v *Maďarsčini* Cerkov razvivalasja svobodno. Pravda, čto pod vlijaniem proticerkovnych kruhov i svobodnych murarov i tu byli prineseny Cerkvi ne blahopolezny zakony, no v pročem Cerkov mohla svobodno dijstvovati.

Posli perevorota v Čechoslovackej respubliky poterpila Cerkov veliku ranu čerez obščestvo „Jednota českoslov. duchovenstva“. Sije obščestvo chofilo perevesti taki reformy, jaki sv. stolica ne mohla dovoliti, pročto ňikotory češki svjaščenniki v 1920. hodu pod vedeniem Farskoho oťstupili ot Cerkvi i založili „cirkev československu“. Oni sovsim otorvalisja ot Rima, zaprovadili bohosluženia na češskom jazyku, prekratili bezžentvo svjaščennikov i prinesli mnoho reformov Cerkvi protivnych. Papa Benedikt XV. češskoslovensku cerkov otsudil.

Vpročem otноšenie meždu praviteľstvom i sv. stolicej bylo prijateľskoje do hoda 1926., kohda pro husitski toržestva prekratilijsja diplomaticeskoje otnošenije ich. No to ne deržalo

dolho, ibo v hodu 1928. byl zavjazan dohovor, tak zvannyj „modus vivendi“, kotorym otноšenije Rima k Prahi stalosja prijateľskim.

Cerkov v ostatnych evropejskych deržavach.

V Anglii ulučsalasja dola katolikov ot hoda 1829., kohda polučili hraždansku ravnopravnosť, mohli byti členami parlamenta i činovníkmi. Pij IX. obnovil cerkovnu hierarchiju i osnoval odno archijepiskopstvo s 12 jepiskopstvami. Ot toho vremeni katolicizm siľno širitsja, osobeno že mnoho vozvraščajutsja iz anglikanskoy viry na lono kat. Cerkvi.

V Irlandii, blahodarja neustrašimomu borcu za prava Cerkvi, advokatu *Daniilu O' Connell*, Cerkov krasivo razvivajetsja.

V Hollandii i Belgii, blahodarja zdorovoj, organizacii katolikov, položenie Cerkvi blahopolučnoje, *Julesa*

V Švajcarii Cerkov perežila ťažki vremena, no v vremja Ľva XIII. obstojateľstva ulučsilisja i tu.

V Jugoslavii Cerkov vedet upornu borbu s „pravoslavijem“, podporovannym praviteľstvom. Jepiskopskij sbor s duchovenstvom i virnyj chorvatskij narod chrabro chraniť pravo Cerkvi.

Najťažše položenie Cerkvi v Ispanii i Portugalii. Tu zavlaďili parlamentom svobodny murari i bezbožník, kotory prinesli mnoho, Cerkvi vredlivy zakonov, a na konec bylo perevedene razlučenie Cerkvi ot deržavy.

Cerkov v vňievropejských krajach. Missii v najnovšem vremeni.

Amerika. V Sojedinennych Američeskich Štatach Cerkov, jak i druhí viry, imijet svobodu. Preseleniem iz Evropy číslo katolikov skoro ubolšalosja, tak čto ich číslo vysše 20 millionov. Imijut 17 archijepiskopov i 102 jepiskopov. V Sojedinennych Štatach sehodňa dijstvujut 16 katolickeskich univerzit i okolo 9000 narodnych i serednich škol. Súf vysše 400 katol. boľnic.

V Kanadi suš archijepiskopy, jepiskopy i apostoški vikarii. Čislo katolikov okolo 4 millionov, kotoroje čislo preseelenijem postojanno ubošajetsja.

V Srednej Ameriki, osobenno v Mexiko v 1923. hodu začalosja sišnoje krovavnoje prenasliđovanije Cerkvi. Jepiskopy, svjaščeniki byli vyhnaty iz Mexika, iminje cerkovnoje otobrato i mnogiye smerfju kazneny. Mexiko dјistvitelno stalosja zemlej martirov-mučennikov v XX. stolitii. V poslidnih vremenach došla Cerkvi nemnožko ulehšalasja, no ješće i teper pereživajet tažki vremena.

V Južnoj Ameriki najlučše razvivajetsja Cerkov v Brazilii, hdi zabezpečena rovnopravnost vsich viroispovedanij. Brazilija razdilena na dvi cerkovny provincii s 20 jepiskopstvami.

Azija. V Azii, blahodarja otdannoj raboti missioner-skich činov, rasprostraňajetsja christianstvo v vsich časfach. V Prednej i Zadnjoj Indii živet okolo 4 million katolikov, v Kitaji vysše 2 miliona. V Japonii v 1891. hodu vyhološena byla religiozna svoboda, slidstvijem čeho i v Japonii začalosja širiti christianstvo. Seho dňa v Japonii dјistvujet odin archijepiskop s tremja jepiskopami.

Afrika ješće i v XX. stolitii nachoditsja iz bolšej časti v tmi paganstva. V poslidnih vremenach bezsmertny zaslubi priobril v rasprostranenii christianstva meždu nigrami kardinal Lavigerie († 1892), kotoryj s vsimi silami borolsja protiv torhovli s nigrami. Založil missijskoje obščestvo „Bilych otcov“, kotory uspišno dјistvujut meždu nigrami.

V Australii uže v hodu 1842. bylo osnovano odnoje archijepiskopstvo s dvumja jepiskopstvami. Lev XIII. osnoval cilyj rjad jepiskopstv v Australii i na sosidnych ostrovach.

Rimski otcy poslidnih vremen.

Carstvovanie Pija IX. (1846—1878) bylo vremenem postojannych prenasliđovanij i terpinij. No pri tom vidim v jeho vremeni i radostny sobytija. V hodu 1854. vyholosil dogmat

o neporočnom začatii Pr. Ďivy Marii, sv. Josifa vyholosil patronom Cerkvi, perevel kanonizaciju mnohich svjatych.

Koronoju jeho djiateľnosti byl uselenskij vatikanskij sobor (XX. — 1869—70). Na tej sobor prihlašeny byli i jepiskopy pravoslavny, no ne pojavitelia. Na tom sobori byla vyhološena dogma o nepomylnosti rímskaho otca, to jest: jesli rimskij otec hovorit, jak najsťávšej učiteľ Cerkvi, tohda v dílach viry i nravov ne možet ošibatisja (pomylitisia).

Odin iz najbolších rímskich otcov poslidňahо vremeni byl Lev XIII. (1878—1903). Otličalsja neobyčajnoj djiateľnosti ne toľko na poli cerkovnom, no i na poli političeskom, *sociálnom* i naukovom. Rišil sporny voprosy meždu deržavami, dal ne toľko katolikam, no vsim napravlenije v modernych sociálnych dviženijach, opredilił otноšenije meždu naukoj i viroj.

Osobnoju ťubovju otnošalsja k nam slavjanam: prazdnik sv. Kirilla i Metodija razšíril pro cílu kat. Cerkov, na prosenie černohorskaho (Montenegro) knaza dozvolil, čtoby končilasja liturgija na slavjanskem jazyku i v Montenegro, v papskoj tipografii dal pečatati cerkovny knihi glagolitikoj, v Rimi dla českikh bohoslovov osnovał seminariju, a s cílu sbliženija vostočnoj „pravoslavnoj“ cerkvi i katoličeskoj učredil *Apostołat sv. Kirilla i Metodija.* On opredilił, čtoby v Velehradī deržalisa kongressy v prítomnosti „pravoslavných“ svjaščennikov i učennych, dla razbiranija spornych voprosow.

Ne udiviteľno, čto kohda prazdnoval 25 litnyj jubilej svojeho carstvovanija, privítstvovan byl ne toľko ot katolikov, no i ot inovircov i pagan.

Naslednik Lva XIII. byl *Pij X.* (1903—1914). Usilovalsja dvihnuti religioznu žizň, proto opredilił sovistnoje učenije katichizma i otporučal svaty narodny missii, vozbuždal na častijšeje pričašcenije. V jeho vremja začali prihotovlati novyj sbornik cerkovnych zakonov.

V vremja svitovoju vojny stupil na svatyj prestol Bene-

dikt XV. (1914—1922). Usilovalsja umiriti žestokosti vojny i fažku došu plinnikov. Iz toj cili vydal vozzvanija k bojujuščim narodam i veliki summy žertvoval na uhašenije bid vojnoj postradajuščim, poetomu imenovali jeho „papoj mira“.

Iz īubvi k slavjanam dozvolil, čtoby na ňikotorych ot-pustovych mistach Čechii i na Slovakkii, v katedraľnom chrami v Ňitri i na Skalki pri Trenčiňi, končilasja pjaf raz v hodu staroslavjanska liturgija.

Naslídnikom jeho stalsja *Pij XI.*, kotoryj za dolhšeje vremja byl nuncijem v Varšavi, i tak poznajet dušu, raz-myšlenije slavjan. Vsimi silami usilijetsja sojediniti „pravo-slavných“ slavjan s Cerkoviju. Ohromnu summu žertvujet na podporovaniye bidnoj Rossi, i opredilil molitisja: „Spasiteľ mira, spasi Rossiju.“

V Rimi osnoval bohoslovsku seminariju „Russicum“. hdi vospitatutsja missionare dľa Rossii. Dľa bohoslovov vostočnej cerkvi slavjanskoho obrjada osnoval seminariju „sv. Jozafata“. Duže važnym deržit, čtoby vostočnu cerkov poz-nali i zapadny christiane, proto v mnohich svojich rasporjaženiach vozzyvajet svjaščennikov, čtoby duch unii razširjali. Blahodarja tím rasporjaženijam, duch unii na cilom sviti ukripilsja.

Mudrymi rasporjaženijami usilijetsja dvihnuti moraľnu žizň, kotorá sledstvijem svitovojo vojny v mnohoch deržavach siľno upala. Osobenno že mnoho sdílal v poľzu čistoty sup-ružestva (Enciklika „Casti connubii“).

Viđa fažkoje položenije bidnych rabočich, obnovil idei Lva XIII. s svojej bulloj „Quadragesimo anno“, v kotoroj dajet direktivy, jak možno by bylo usporjaditi vopros so-cialnyj i vyvesti svit iz teperešnej krizi.

Dodatok k istorii Vostočnoj Cerkvi.

Stremlenija sojedinenija meždu Zapadom i Vostokom.

Zapadnaja Cerkov nikohda ne perestala rabotati nad sojedinenijem Vostoka. Koncem XIII. stoščitija byla nadja na sojedinenije. V sije vremja grečeskim čisarem byl *Michail Paleolog*, kotoryj sklonnym kazalsja na sojedinenije, proto Grigorij X. pozval jeho na vselenskij sobor v Lion (1247). Michail Paleolog zaslal svoich delegatov na sinod, kotory v imeni vostočnoj cerkvi otkazalisja ot schizmy i priznali rimskaho otca za holovu Cerkvi. Na to rimskij otec v prisutstvii vsich členov sinoda končil toržestvennu sv. liturgiju. Na liturgii simvol viry spivali po latinski i po grečeski, i tu časť: „iže ot Otca i Syna ischodaščaho“ triraz povtorili. No sije sojedinenije ne deržalo dolho. Pričina byla ta, čto čisarja provadili v pervych političeski pričiny, a lem tak ubiždenije. Čisarj čerez sojedinenije nadjialsja polučiti podporu, vojsko ot zapada protiv približajuščichsja turkov. Kohda že sija pomošč ne byla taka, jaku on ožidal, začal vraždebno otноšatisja k sojedineniju. Jeho syn Andronik že takoj nenenavistu otnošalsja k sojedineniju, čto otca svojego pro sojedinenije ne dozvolil po cerkovnomu pochoroniti i pere-rval vsjaku svjaz s rimskoj stolicej i slijovatelej sojedinenija (unii) nemiloserdno prenaslidoval.

Turki vse lučše i lučše približalisja k Carehradu. Čisari, kromi zapada, ne mohli ot nikoho ožidati pomošč. Proto čisari priblizitelno za 100 lit deržali rozhovory s rimskoj

E. Teprovčevski 1934.

Joann VIII. carehradskij česar v znak prijatija sv. unii ciluje ruku Evgeniju IV., papi rimskomu na florentinskom sobori.

stolicej o sojedinenije. Konec tich razhovorov byl tot, čto rimskej otec prihlasil vostočnu cerkov na vselenskij sobor v Ferraru, otkuda pro zaraziteľny boži sobor preselen byl v *Florenciju* (1439 — XVII. sinod).

Na sem sobori, kromi grečeskago česarja, pojavitisa: Josif patriarch carehradskij, Izidor kijevskij, Bessarij nikejskij, Mark jefeskij archijepiskop i mnoho svjaščennikov. Posli dolhich i osnovnych debat byla zaviazana unija meždu zapadom i vostokom pod sledujuščimi uslovijami:

1. greki uznali pervenstvo rimskeho otca, no prava i privilegiu vostočnych patriarchov i na dale ostali neporušimy.

2. v simvoli viry dodaniye slov: „*i syna*“ jesť pravym.

3. chlieb tak kvašennyj, jak i oprisočnyj jesť važnym materialom sv. liturgii, no každyj toľko po svojemu obrjadu možet to upotreblati.

4. presuščestvlenije slučitsja slovami I. Christa: „Primitite, jadite, sije jesť Čilo moje...“ i „Pijte ot neja vsi, sija jesť Krov moja...“

5. nauka zapadnej cerkvi o mytarstvi jesť pravdivoj.

Sii uslovija unii vypisany v hramotu na latinskom i grečeckom jazyku, podpisany obimi storonami i vyhološeny byli takže na oboich jazykach. Rimskij otec proholosil siju radostnu vist cilomu svitu v bulli „Laetantur coeli“.

Žaľ, čto nađii o sojedinenii vostoka i zapada ne ispolnili-sja. Josif, carehradskij patriarch ješće v vremja sobora pomér, Mark jefezskij archijepiskop že ješće pred dokončeniem sobora vozvratilsja i agitoval protiv unii i na toľko sbuntoval narod, čto iz sobora vozvrativšichsja svjaščenikov priňali s najbolšej nenavisťu.

Archijepiskop Bessarij vyholosil uniju, no narod na toľko byl uže sbuntovan, čto dolžen byl ostaviti svoje misto i vozvratilsja v Rim. To byla doła i kijevskaho archijepiskopa Izidora. Jeho riimskij otec vyimenoval papskim delegatom pro Litvaniju i Rusj. Idući domu v Kijev čerez Haličinu, Volyniju — povsjudu holosil sojedinenije — uniju. Na tich

mistach prijali jeho radostno, jak radostno priňali uniju i v Kijevi. No kohda vyholosil uniju v Moskvi, tohda kňaz Vasilij II. dal jeho složiti iz prestola i uvjaznil jeho. Izidor ušik iz plina, vozvratilsja v Rim, hdi i pomer jak kardinal (1458).

Na misto Izidora izbran byl katoličeskim archijepiskopom Grigorij II., koho Pij II. pořverdil v dostoinstvi. No moskovska cerkov ne uznala jeho za svojeho archijepiskopa i vybrala sebi innoho. Tak hodom 1458. nastali dvi metropolii: *moskovska i kijevko-haličska*. Pervyj prebyval v Moskvi, vtoryj v Višni, Novgorodi ili v Kijevi.

S zaklučeniem unii nastal na korotkoje vremja dla vostočnoj cerkvi lučšij, svitlijšij period v Litvi i na juhozapadnoj časti Rossii. Volodislav III. poľskij koroł v hodu 1445. vydal dekret, v kotorom priznal vostočnomu obrjadu ti samy prava, jaki imil zapadnyj obrjad. Sije vremja deržalo lem do 1520. hoda, kohda Elena, „pravoslavna“ poľska kralevna vyimenovala kijevskim patriarchom odnaho „pravoslavnago“ jepiskopa. S tim perervalasja unija na tich zemlach. To deržalo za 76 lit, tojest do Berestovskoj unii (1596).

Podobno horku doļu perežila unija i v carehradskom patriarchati. Metrofanij patriarch vyholosil uniju v chrami Hagia Sofia, Filotej aleksandrijskij patriarch že v hodu 1441. pisal Evgeniju IV. rimskomu otcu o priňatii unii; no čim lučše približalisja turki k Carehradu, tím lučše rosła nenuvisť k unii. Osobenno agitoval protiv unii kňaz Notaras, kotoryj holosil, čto milše budet jemu viděti tureckij turban, jak papsku tiaru. Toto želanie doslovno i ispolnilosja. O ňiskoľko hodov — v hodu 1453 — turki zavoevali Carehrad. Čisarja, pomjanutoho kňazja s cilu rodinu zabili, obyvatelej iz časti ubili, iz časti vzjali v rabstvo. Vostočna cerkov, kotorá ne chočila uznati hlavenstvo rimskeho otca, dostalasja pod igo sultanova i patriaršeskij prestol stalsja predmetom torhovli v rukach tureckich volodarej. Patriarchami stalisja muži nedostojny, korystoľubny, kotory v hodu 1472. prekratili vsjaku svjaz s rimskim prestolom. Turki iz

Mohamed II. zavojevajet Carehrad 1453. hoda.

slavnaho chrama Hagia Sofia izverhli krest, a misto neho pomistili tureckij polumisjac, kotoryj i do dnes tam nachoditsja.

Pod vlijaniem florentijskaho sobora prijali uniju:

1. *Armjane*. 2. V Egipti, Abissinii i Palestiñi živušci *monofizity*. 3. Okolo hory Libanon živušci *monotelety-maronity*.

4. *Nestoriane*. 5. *Siry i kopty*.

Sv. unija i Rossija.

Unija s nesojedinennymi russkimi v 1520. hodu sovsim prekratilasja, slídstvijem čeho religiozna žizn očeň upala, revnosť duchovenstva i virnikov umeňšala, proto každa dobra duša horjačo želala pereminu. V hodu 1598. Teodor, russkij carj vozvyšil moskovsku metropoliju na patriarchat, i tak rossijska nesojedinenna cerkov otorvalasja ot Carehrada i byla podčinena Moskvi.

Sije obstojateľstvo dalo tolčok na uniju. *Michail Ragoza*, kijevskij metropolit sozval v hodu 1594. v Brest sedem jepiskopov i predložil vopros: moskovskaho patriarcha ili rimskaho jepiskoþa uznajut-li za holovu Cerkvi. Jepiskopy — s izjatijem dvuch — na rimskij prestol holosovali. Posli toho sinod vyslal dvuch jepiskopov, Ipatija Potija i Kirilla Terleckaho v Rim k papi Klimentu VIII. dla zajavlenija brestovskaho rišenija. Rimskij otec prijal ich ūbezno. Oni v imeni „pravoslavnoj“ cerkvi složili katoličeskoje viroispovedanje, a rimskij otec ubezpečil ich, čto vostočnyj obrjad i prava ich budut neporušimo sochraneny.

Kromi toho rimskij otec vozzval polskaho kraľa Zigmunda III., čtoby prikazal vozvratiti russkim otobratty cerkvi i imini, jak takož, čtoby greko-katoličeskim svjaščennikam dal ti samy prava, jaki imijut svjaščenniki latinskaho obrjada.

Dla perevedenija unii v 1596. hodu byl sozvan sobor v Brest, na kotorom pojavitisa i protivniki unii, osobенно kniaz Konstantin Ostrožskij, Ivovskij i peremyšlskij jepiskop. No naprasny byli dobry namirenija prijatelej unii, čtoby pomiritisja; protivniki na to ne byli sklonny, i tak nastal

razdor v rossijskoj cerkvi, čto pričinilo mnoho zla, tak Cerkvi, jak i narodu.

Pro sej razdor nastali ohromny fažkosti v sojedinenii, i lem revnym jepiskopam možno blahodariti, čto unija sovsim ne propala. Iz tich jepiskopov otličilsja v pervych *Josif Rutschij* (1614—1637), kotoryj v vremja svojego dijstvovanija bolše, čim tri miliona nesojedinennych vozvratil v lono katoličeskoj Cerkvi. Urban VIII. pravom imenoval jeho „Atanazijem Rossii“. On sreformoval čin sv. Vasiliya, osnoval seminariju, tak čto unija krasivo razvivalasja.

No političeski pričiny opjať prepjatstvovali daļšejie razvitije unii. Zigmund III., poľskij koroľ vmišalsja v vojnu s turkami i potreboval pomošč kozakov. Čtoby priobristi ich na svoju storonu, začal podporovati nesojedinennych, kotorym dal svobodnu ruku. Iz nenavisti do vseho, čto bylo uniatskoje, začalosja strašnoje prenaslidovaniye unii, žertvoju kotoroj popal i sv. *Josafat, archijepiskop polockij*.

On proischodil iz zamožnoj miščanskoj semji. Stupil v monastyr Č. S. V. V. v Vilni, i uže v vremja jepiskopa Rutschahovo mnoho „pravoslavných“ privel v Cerkov Christovu. Pro svoju svjatu žizn' virniki jeho duže počitali, no tím lučše nenavidili nesojedinenny. V hodu 1617. stalsja archijepiskopom polockim. Doznalsja, čto virniki v Vitebsku mnoho terpjat ot nesojedinennych, proto dľa ukriplenija ich otpravilsja k nim. Tu napali na neho nesojedinenny, ot ruk ktorých postradal mučeničesku smrť v hodu 1623. Pij IX. vyholosil jeho svyatym v hodu 1867.

Nevinno prołata krov sv. Josafata pokazalasja dobrym simenem, ibo posli smerti jeho unija opjať začala razvivatisja meždu russkimi. V 1692. hodu prijali uniju peremyšlskij, v 1700. hodu ňovanskij, v 1702. hodu luckij jepiskopy, a v hodu 1708. ňovskoje stavropigijskoje bratstvo. Tak načalom XVIII. stolitija russka katoličeska cerkov vostočnaho obrjada imila 9 jepiskopov s 5000 parochiami.

Duže ukripil duch katoličeskij meždu uniatami v Za-

moski (1720) poderžanyj sobor, na kotorom prinesli mnoho poleznych rasporjaženij, čto imilo bošeje vlijanije na razvitiye unii.

Vtora polovina XVIII. stoletija prinesla ťažki vremena na uniju. Razdilenie Poľšči odnowremenno označalo i uničtoženie unii. V jakoj miri sľidovalo razdilenie Poľšči v takoj miri utračala počvu unija. Katarina II. (1773—1796) začala sistematicne uničtoženie unii. Ona v každoje selo vyslala nesojedinennych svjaščennikov, i hdi lem ňiskoľkich udalosja perevesti na „pravoslavie“, tam otobrali uniatsku cerkov. Takim sposobom udalosja otobrati ot uniatov 2300 chramov. Uniatski jepiskopstva i čin sv. Vasilija Velikaho prekratila. Tak ne udiviteľno, čto v vremja carstvovanija Katariny II. Cerkov utratila pribliziteľno 8 millionov virnikov.

Ulučšalasja doľa Cerkvi v Rossii v vremja carstvovanija Pavla (1796—1801). Na jeho koronaciju, na jeho vlastnu prosbu, rimskij otec poslal delegata i carj Pavel blahosklonym ostal k Cerkvi, až do smerti. Tri uniatski jepiskopstva vozobnovil (polockoje, luckoje, berestovskoje), odnu časť otobratych parochij i cerkovnych imini vozvratil.

V takom duchu carstvoval jeho naslednik Alexander I. V vremja jeho carstvovanija Cerkov imila 4 jepiskopstva s 1476 parochiami i 1.426,580 virnikami.

To vse pereminilosja v vremja jeho naslednika Nikolaja I. (1825—1855). On zapretil prodažu uniatskich molitvennikov, čislo jepiskopstv umeňil na 2, i podčinil ich „pravoslavnemu komitetu“. Vsi uniatski seminarii prekratili i podčinili vlasti „pravoslavnahu sinoda“. Nikolaj I. v toj svojej akcii dobrano pomoščnika našel v lici odnaho sčeslavnahu jepiskopa, imenem Josifa Siemaskov. On i jemu podobny, v hodu 1839. v Polock sozvali sinod, na kotorom vyholosili, čto ostavljat sv. uniju. O korotkoje vremja pojavilsja carskij ukaz, kotoryj vyjavil, čto v Rossii s izjatijem cholmskago jepiskopstva, unija ne uznajetsja.

No dni cholmskoj eparchii s 260,000 virnikami uže

byli počisleny. Jepiskopy tverdaho katoličeskaho ubiždenija byli zaslaty v zatočenije (1857), na ich misto byli vyimeno-vany jepiskopy „pravoslavnaho“ ubiždenija, kotoriy potom otorvali i posliďnu katoličesku eparchiju vostočnaha obrjada ot skaly Petrovoj.

Unija na časfach k Avstrii priklučennych, razvivalasja krasivo. Či časti teper nachodatsja v poľskoj respubliki i imijut 4 eparchii, na čeli s Iovovskim mitropolitom.

Unija podkarpatskich rusinov.

Odna časf na sivero-vostočnoj časti Čechoslovakii živuščich rusinov uže tu byla pred priestvijem mađarov, vtorá časf prišla v vremja arpadovcov, a posliđneje pere-selenije rusinov slučilosja pod voditeľstvom *Teodora Koriatoviča* v vremja Karla Roberta, mađarskaho kraľa.

Kohda ottorhnulisja oni ot rimskaho prestola, o tom istorija ne hovorit. To znajem, čto Teodor Koriatovič obnovil monastyr na Černečoj hori pri Mukačevi, i archimandrita toho monastyrja byl odnovremenno i cerkovnoj hlavoj podkarpatskich rusinov. Rusiny prinadležali k peremyšlskomu jepiskopu, poka svojeho archipastyryja ne imili.

Berestovskaja unija povlijala na razmyšlenije jepiskopov podkarpatskich. Vasilij Tarasovič (1633—1646) byl pervym jepiskopom, kotorij uže javno smil hovoriti o sojedinii pod-karpatksich rusinov s rimskim prestolom, pro čto pohňivalsja na neho Georgij Rákóczi, užhorodskij knaz. Georgij Rákóczi byl protestantom, proto chofil i rusinov privesti na svoju viru. V tom fažkosti dílal jemu jepiskop Tarasovič, kotorij svoich virnikov chofil vozvratiti v kat. Cerkov. Kohda o tom knaz doznalsja, v čas sv. liturgii dal jeho pojimati i uvjazniti. Iz furmy osvobodilsja liš na energičnoje chodatajstvo korola Ferdinanda III. Posli toho Tarasovič otkazalsja ot jepiskopstva i prezival v Nagy-Kálló, hdi i pomer.

Simja unii zasijannoje Tarasovičem, uže ne bylo voz-možno zadusiti. Naslednikom Tarasoviča stalsja *Petr Partenij*

С. Тимофеевский. 1954

Teodor Koriatovič prikažet budovlju monastyrja na Černečoj hori.

Rostošinskij (1646—1670), člen čina sv. V. Vasilija, kotorij uže prežde priňal uniju. On dňa 24. apríla hoda 1646. sozval svjaščennikov užhorodskoj oblasti na sobor, na kotorom 63 svjaščenniki v prisutsvii Jakušiča, jagerskoho jepiskopa, priňali uniju pod sľidujušcimi uslovijami:

1. vostočnyj obrjad ostanet nerušimym.
2. jepiskopov izberajet duchovenstvo, a rimskij otec potverdit (sie pravo duchovenstva pozdñijše otobrali carie dľa sebe).
3. gr. kat. duchovenstvo učastnikom stanetsja vsich privilegij latinskaho duchovenstva.

Posli priňatija unii v Užhorodi o korotkoje vremja priňali uniju 400 svjaščennikov, a v 1664. hodu ostavili schizmu i Vasilijane.

Nasledník jepiskopa Rostošinskaho mnoho borolisja s ne-sojedinennymi maramaroščanami, kotoriy imili svoich jepiskopov.

No ideju unii uže zastaviti ne bylo vozmožno. V ukrip- lenii unii bezsmertny zaslubi imijet jepiskop *Josif De Kamelis* (1690 — 1706). Deržal eparchialny sobory, na kotorych tak otnositelno religiozno-moraľnoj žizni, jak i discipliny prinesli polezny rasporjaženia. Vychlopotal dľa trech svoich bohoslovov misto v Trnavi, na jeho urgenciju koroł Leopold I. potverdil privilegii gr. kat. duchovenstva (1692). Osnoval školy, posilil počti každyj prichod svojej eparchii, i vsimi silami usilosvaſja dvihnuti narod.

Ďilo unii dokončeno bylo v hodu 1722., kohda i maramarošskoje duchovenstvo s virnikami vozvratilisja v lono Sv. Materi Cerkvi.

Borba za samostojateľnosť mukačevskaho jepiskopa.

Mnoho ťažkosti imili mukačevski jepiskopy s jagerskimi archijepiskopami, kotoriy na osnovi toho, čto mukačevska eparchia jak by s ich pomošču vozvratilasja v Cerkov, mukačevskaho jepiskopa ne uznavali za diocezaňnaho, lem za ich poddannaho, za ich vikarija. Jepiskopy naši ne imili majže

nijakoj vlasti, na vse byli dolžni prositi dozvolenje ot archijepiskopov. To dalo pričinu na postojanny spory meždu dvumja jepiskopami, i ne služilo v požlu Cerkvi.

Proto jepiskop *Emanuil Olšavskij* (1743—1767) i *Joann Bradač* (1767—1772) bolšeraz obraščalisja k kralevni Marii Terezii, čtoby ona v sej borbi za nezavisimost' byla im na pomošč. Carica ješče v hodu 1766. zaslala svoj doklad k rimskomu otcu i prosila, čtoby svjaščijšij archijerej vysluchal prosbu mukačevskich jepiskopov i kanonizoval ich eparchiju, tojef vyholosil za samostojateľnu, nezavisimu ot jager-skaho archijepiskopa. Pervym nezavisimym jepiskopom byl Josif Bradač.

Istorija gr. kat. cerkvi na Podkarpatskoj Rusi ot 1771. do našich vremen.

Posli Bradača sledoval na jepiskopskopskom prestoľí *Andrej Bačinskij* (1772—1809). Byl odin iz najboľších našich jepiskopov. Jeho 36 ľitnoje upravlenije zolotymi bukvami napisano v našej cerkovnej istorii. Materiaľno uporjadkoval eparchiju, polučil pri Miškolcu velikoje iminiye, dla reziden-ciju monastyr jezuitov, dla bohoslovskoj seminarii zamok Drugetov. Dla lehšej i točnejšej administracii razdilil eparchiju na tri vikariaty: maramorošskij, sukmarskij i košickij, kotoryj pozdňije preložen byl v Prjašev. V hodu 1780. pereložil svoju rezidenciu iz Mukačeva v Užhorod.

Kromi cerkovnej dijateľnosti značiteľna byla jeho rabota i na poli kuľturnom. Založil biblioteku, kotorá uže v jeho vremja imila 9000 tomov; daroval parochiam knihy i s svoimi pastyrskimi pismami vozbuždal svjaščennikov na ďaľšje obrazovanie, osobeno na obučenie russkaho jazyka.

Posli 7 ľitnaho vikariatstva vyimenovan byl jepiskopom *Alexij Povčij* (1816—1831). Snačala jeho upravlenija sluči-losja *vydilenije prjaševskoj eparchii iz mukačevskoj*.

Dla procvitania religioznoj i kuľturnoj žizni mnoho sđilal jepiskop *Vasilij Popovič* (1837—64). Pod nim zbudovano

vysšie 300 kamennych cerkvej; školy i internaty zaosmotrič dobrovlnymi budinkami, dľa četyre bohoslovov vychlopotal stípendii v budapešťanskej seminarii, a dľa svjaščenikov deržavnu podporu.

Joann Pásztélyi Kovács zaosnoval divičij internat s školoju. Nasledníkom jeho byl *Julij Fircák* (1891—1912). On otvoril žensku učiteľsku seminariu i internat dľa sirot pivcov-uciteľej. Dľa ulučšenia materiálneho položenia karpatorusského naroda po selach daval organizovať kooperativny sojuzy.

V vremja svitovej vojny i v posli perevorotnych ťaželých vremenach upravľal mukačevskoj eparchie *Antonij Papp* (1912—1924). Pro svoje šedroľubie i dobroje serdce k každomu, byl obľublennym episkopom, no posli perevorota mnoho terpil ot sbuntovanych schizmatikov, tak čto v hodu 1921, kohda posiščal v Marmarošu svoich virnikov, schizmatiki napali na neho, i lem gr. kat. virniki spasli žizň jeho ot smerti. V hodu 1924 naznačen byl Rimskim Otcom Piem XI. archijepiskopom i apostolskim administratorom do Maďarskiny.

Meždu najťažšími obstojateľstvami stupil na prestol mukačevskoj eparchii *Petr Gebej* (1924—1931). Volny schizmatičeskoj agitacii ješće ne utichli, odna velika časť grek. katoličeskich cerkvej ješće nachodilašja v rukach schizmatikov, sami virníki pro postojanny napadenia i klevety na grek. kat. cerkov i svjaščennikov byli svolnovany.

Episkop Gebej i pri svojem staršem viku posilil svoich virnikov, vsjadi propovidaja slovo Bože i jedinstvo sv. Cerkvi. Dľa uhlublenia religioznej žizni i dľa ukriplenia katoličeskoj viry s pomošču čina sv. Vasilia Velikaho perevel v cieloj eparchii narodny missii, tak čto počti ne jesť bolšaho sela, v kotorom by ne byli deržany missii. Slidstviem toj neutomimoj raboty religiozna žizň i katoličeska soznateľnosť siľno ukripilisja. Na samom konci svojej žizni podana byla jemu i ta radosť, čto grek. kat. virníki polučili vsi svoji cerkvi nazad.

Posli smerti episkopa Gebeja v hodu 1932. vyimenovan

byl jepisopom *Alexandr Stojka*, kotoryj molodoj energijej, no velikim optyom, — priobritennym pri svojich predšestvennikov, jak direktor kancellarii episkopskoj, — upravljajet s krasivym uspichom mukačevsku eparchiu. Pod jeho mudrym upravleniem schizma upadajet, zabludivšie virniki vertajutsja do Cerkvi Christovoj-katoličeskoj.

Istorija Prjaševskoј eparchii.

Prjaševska eparchija 1816. hoda byla vydilena iz mukačevskoj eparchii, a 29. septembra hoda 1818. byla kanonizovana Pijem VII. rimskim otcom.

Pervym prjaševskim jepiskopom imenovan byl Grigorij Tarkovič (1816—1841), vikarij i kanonik mukačevskoj eparchii i censor russkikh cerkovnyh knih pri budinskoj universitetskoj tipografii. Posvjaščen byl za jepiskopa 11. julija hoda 1821. Za rezidenciju i katedralnyj chram polučil staryj monastyryj prjaševskich minoritov. Perebral cilkom ubohu eparchiju. Velikoj ťubovju vzjalsja do roboty i začal organizovati novu eparchiju. Udalosja jemu polučiti dľa jepiskopstva i kapitula lechnicskij i vranovskij īmajetok. Kapitul s 5 členami byl postavljen. Na dobrodija eparchii, na Joanna Kovácsa tak udatno povlijal, čto on cílu svoju veliku biblioteku daroval eparchii i ješće i fundaciami zabezpečil jej budučnosť. Pro bohoslovov vychodil 32 stipendii; vospitoval ich v Budapešti, Vidňu, Trnavi i Užhorodi. Pomer v Prjaševi hoda 1841, v hlubokoj starostl žizni svojej.

Nasledníkom episkopa Tarkoviča byl *Josif Gaganec (1842—1875)*. Rodilsja na territorii prjaševskoj eparchii v Tvarosci. Najboľší čas svojej raboty žertvoval dľa organizacii prichodov molodoj eparchii, i za jeho vremeni byla vyassignovana prichodníkam sistemizovana kongrua. Dľa bidnych, no talantlivych chlopcov zaosnovali v Prjaševi internat obšestva sv. Joanna Krestiteľa, a dľa procvitania russkoj kultury mnoho rabotal s Alexandrom Duchnovičom, kanonikom eparchii, v interesi učreždenia literaturnaho obšestva Sv.

Vasilia Velikaho. Perebudoval jepiskopsku palatu a katedraľny chram prisposobil vostočnomu obrjadu, i ukrasil ikonostazom.

Za nim slijedoval *dr. Nikolaj Tóth*, ktorý iz univerzitetskoho professora v Pešti stalsja jepiskopom (1876—1882). Jepiskop Tóth osobeno staralsja o tom, čtoby eparchija imila čim obrazovaníjších svjaščenníkov, poetomu zaosnoval duchovnu seminariu, v kotoroj snačala učilisja lem bohoslový III.—IV. hoda. Positil cilu eparchiju. Katedraľnyj chram dal cílkom obnoviti i vymalevati. Mnoho fundacij daroval na blaho eparchii.

Jeho rabotu prodolžal *dr. Joann Vályi* (1882—1911). On uboľšal duchovnu seminariu, vybudoval na svoich izderžkach učiteľsku seminariu s internatom, dla sirot svjaščenickich postroil veliku palatu, obnovil i uboľšal internat sv. Joanna Krestiteľa. Byl velikim i obľublennym jepiskopom eparchii, ktorý s svojeju ščedrotoju založil pevny osnovy dla procvitania i žizni eparchii. Posli smerti jepiskopa Vályja za dva hoda upravljali eparchiu kapitulski vikarii.

V hodu 1912. byla osnovana eparchija *hajdudorogska* s grečeskim liturgičnym jazykom i vydilena iz territorii našich eparchij.

V hodu 1913. stupil na jepiskopskij prestol *dr. Štefan Novák* (1913—1919). V vremja svitovojo vojny mnoho sdilal dla ulučšenia faželoj doli tak svjaščenníkov jak i virnikov. Posli perevorota otkazalsja ot jepiskopstva. Pomer v Budapešti 1932. hoda.

V burlivych i faželych perevorotnych vremenach mudro upravľal eparchie *dr. Nikolaj Russnak* (1919—1922). V vremja jeho upravlenia byli prizvany sestry čina Sv. Vasiliya Velikaho, kotorym predal tohda porožňu rezidenciu i s tím dal osnovu dvičemu internatu.

V 1922. hodu byl imenovan apostoľskim administrátorom *dr. Dionizij Njaradi* (1922—1927), jepiskop križevackij. Byl díjstviteľno jepiskopom missionarskим, ktorý za korotkoje vremja svojeho upravlenia positil majže cilu epar-

chiu i s tím mnoho sdílal dľa podvišenia duchovnej žizni eparchii.

V hodu 1926. bol vyimenaný Jeho Svätošestvom Piem XI. *Pavel Gojdič*, Č. S. V. V. episkop-apoštolskij administrator. V vremja jeho upravlenia obnovlen byl katedraľnyj chram, zakuplen byl dom dľa dívčahto internata i s velikimi žertvami vybudovan byl eparchiaľnyj sirotinec, kotoryj provadáta sestry Služebnicy Preč. Ďivy Marii. Prodolžajet missijnu rabotu svojeho predšestvennika.

* * *

Posli vsemirnoj vojny majže cila prjaševska i mukačevska eparchija pripali do Československoj republiky. Nesonostny ludi, osobenno emigranty, posli perevorota nastupivši nespokojny časy vykorystali na svoi ličny, materialny cili; začali raznymi falečnymi heslami buntovati russkij narod protiv svojej viry. Nastali smutny vremena v cerkovnej žizni. Agitatoram nič ne bylo svjatoje. Cerkvi nasiľstvenno obrabjali, svjaščennikov iz far vyhaňali, virnych greko-katolikov terrozivali.

Tohdašni vremena duže podchodašči byli dľa vsjakoj agitacii i tak ne udiviteľno, čto odna časť našich virnikov zabludila i perešla na schizmu. No o korotkoje vremja sledovalo razočarovanije i odna časť otpadších navernulasja v lono Sv. Materi Cerkvi, a virny lude ukripilisja v viri.

Začalasja naša protiv-agitacija. Naši jepiskopy lično posiščali svoich virnikov, svjaščenniki mnohoraz s mučeničeskim herojstvom borolisja i vojevali. V tej borbi veliki zasluchi sđilali reformovany *Vasiliane i čin Izbaviteľa*, t. j. *Redemptoristy*, kotory duže na mnoho parochiach sv. missii deržali i posobili duševnoje vozroždenije.

Vse to ne ostalo bez uspicha. Schizma byla zastanovlena, virniki obučeny i posílnenny v katoličeskoj viri; a se opjať pokazalosja: „vrata adova ne odolijut Jej!“

Gr. kat. rusiny v Ameriki.

Kromi Polšči i Československoj respublik živut gr. kat. rusiny ješće i v Ameriki, imenno v Sojedinennych Štatach, Kanadi, v Brazili i Argentiňi.

V *Sojedinenny Štaty* pereselenije rusinov začalosja krupnijše ot 1870. hoda. Žizň rusinov, tak cerkovna, jak i nacionalna, postroilasja duže sčastlivo. Oni ni v Ameriki ne zabyli na svoju Cerkov, ni na svoju narodnost. Vybudovali prevoschodny chramy, moderny školy, fary i imijut svoji procvitajušči spolki, gazety, čitaľni i sirotinec.

S virnikami v Ameriku vyšli i svjaščenniki, kotory snačala podčineny byli latinskim jepiskopam. Rímskij otec, viďa otdannost i žertvoľubije gr. kat. rusinov, v 1907. hodu vyimenoval jepiskopom *Sotera Ortinskoho*, monacha čina sv. Vasilija Velikaho. On byl jepiskopom haličskich i podkarpatských rusinov. Byl otličnyj orator, hlubokoumný čelovik, no svoi plany pro nedorozuminiye meždu našim i haličskim svjaščenstvom ne moh osuščestviti. Pomer hoda 1916.

Posli smerti jeho *Havriil Marťak* (1916—1924) byl apostolskym administratorom podkarpatských rusinov. Byl svjaščennikom prjaševskoj eparchii, na kotoru ne zabil do posliďnaha momenta svojej blahoj žizni. Mnoho žertvoval na prjaševski institucii i pressu. Pod jeho opytnym upravlenijem američeska cerkovna i nacionalna žizň duže krasivo i spokojno razvivalasja. Mnoho schizmatikov vozvratił.

V hodu 1924 *Vasilij Takač* byl vyimenovan jepiskopom pro podkarpatských, a *Konstantin Bohačevskij* pro haličskich rusinov. V teperišnich vremenach gr. kat. Cerkov v Ameriki pro vnutrenny borby pereživajet fažki vremena.

V *Kanadi* iz boľšej časti živut haličski rusiny; naši lem v posliďnich vremenach začali pereselitisja v Kanadu. Živut roztrjasenno po ohromnoj territorii Kanady, tak čto tam organizacija o mnoho fažše idet, jak v Sojedinennych Štatach. Teper uže imijut svojeho jepiskopa *Vasilia Ladyku Č. S. V. V.* i svjaščennikov.

V Brazilii greko-katoličeskaja Cerkov imijet monastyr čina sv. Vasilija. Monachi postojanno putešestvujut i duševno vysluživajut v ohromnoj otdalennosti živuščich virnikov.

V Argentinu i proči američeski deržavy toľko posli perevorota peresešalisja naši virniki i ješče ne suf organizovany.

Unija rumunov, serbov i bulgarov.

Semihorodski kaľvinski knazja pod ich vlasfu živuščich nesojedinennych rumunov vsimi silami usilovalisja perevesti na kaľvinsku viru. No rumuny tomu protivilisja. Pod vlijanijem našej unii dozrila dumka vozsojedinenija i u rumunov. Archijepiskop Teofil sozval svoich dekanov na soviščanije v hodu 1697., kotory vyholosili, čto sklonny sojedinitisja s rimskim prestolom. Unija zaklučena byla pod archijepiskopom Atanasijem v hodu 1698, kotoru potverdil Kliment XI.

Nasliedniki Atanasija daľše prodolžali rabiť sojedinenija, tak čto sehonďa gr. kat. rumuny imijut odnaho archijepiskopa s četyrmi jepiskopami.

Pred turkami v XIV. stoštitii uſikajušči serby poselilisja v Chorvacii. Oni pod jepiskopom Vrataňa prijali uniju (1611) i gr. kat. Cerkov procvitala blahopolučno. Načalom XVIII. stoštitija poselilisja mnoho nesojedinenny serby v Chorvacii, kotory začali prenaſlidovati gr. katolikov. Slidstvijem toho tam unija počti sovsim uničtožilasja. Uniju ot pohibeli spasla Maria Terezia, kota horod Križevcy vyznačila dla jepiskopskoj rezidencii, obdarila jepiskopstvo s boľšim iminijem i u rimskaho otca Pija VI. vychlopotala, čtoby križevackij jepiskop byl samostojateľnym (1777). Pervyj jepiskop byl Vasilij Božičkovič. Iz Podkarpata v Bačku pereselivšíjesja rusiny cerkovno podčinenny suf križevackomu jepiskopu.

Bulgary do poloviny XIX. stoštitija nesojedinenny byli i prinadležali k carehradskomu patriarchatu. V poloviňi XIX. stoštitija i v Bulgarii začalosja sišnoje dviženije o priňatii unii. Pij IX. v hodu 1861. prijal vozvrativsichsja bulgarov v Cerkov i Josifa Sokolskij, archimandritu posvjatil za

jepiskopa, na čto cily sela holosilisja na uniju. To ne ūbiłosja carjhorodskomu patriarchu, i na jeho želaniye russkoje pravitełstvo jepiskopa tajno pojimalo, prezde v Odessu, pozdñije v kijevskij monastyr zatvorilo. No ideju sojedinenija uže ne bylo vozmožno zadusiti. Na prosbu virnych sojedinenykh bulgarov rimskij otec Rafaela Popov vyimenoval za apostolskaho administratora. Blahodarja dījatełnosti jeho i naslìdnikov, unija ne tołko ne propala, no znacitełno širitsja.

V teperešnich vremenach sojedinenny bulgare živut v trech vikariatach.

Papskij himn.

*Hde Petra svjata mohila,
Tam zvučit molitva mila
Iz ust tysjač i tysjače,
Himn različnykh rodov ludej :
Boże! chrań svjataho otca,
Christova namistnika.*

Soderžanje.

Počatije cerkovnoj istorii	3	Christianstvo v velikomoravskom	29
Periody v cerkovnoj istorii	3	knažestvi. Sv. Kirill i Metodij	29
Pervyj period (30—313)			
Obščij prehľad	4	Christianstvo v velikomoravskom	33
Borba Cerkvi s judejami	4	knažestvi posli smerti sv. Metodija	33
Razorenije Jerusalima	6	Christianstvo v Čechach	34
Borba Cerkvi s rimskoj deržavoj	6	Christianstvo v Pošči	34
Ustroj Cerkvi v prvom periodi	9	Christianstvo na Rusi	34
Vtoryj period			
ot priznanija Cerkvi v rimskoj deržavi		Obraščenije mađarov	35
do osnovanija cerkovnoj deržavy		Boj s ložnymi naukami	36
(313—755)		Ikonoborstvo . . .	36
Obščij prehľad	11	Schizma. Carehradskij jepiskop do	37
Priznanije Cerkvi v rimskoj deržavi.		330. hoda	37
Sv. Velikij Konstantin (306—337)	13	Ignatij, konstantinopoščij jepiskop	38
Nasliedniki V. Konstantina	14	Fotij na patriaršeskom prestoli	38
Borba s jeretikami	14	Jak i kohda otorvalsja vostok ot	39
Cerkov v vremja pereselenija narodov	16	skaly Christovoj?	39
Mahomet i jeho religija	17	Kohda perešel russkij narod na	40
Sv. cerkovny otcy	18	schizmu?	40
Načalo monašeskoj žizni	21	Boj o investituru	41
Upravlenije Cerkvi i religiozna žizn	23	Četvertiy period (1073—1303)	
Tretij period (755—1073)			
Obščij prehľad	27	Obščij prehľad	42
Osnovanije cerkovnoj deržavy	27	Boj za svobodu Cerkvi. Rimskij otec	42
Karl Velikij. Obnovlenije zapadnorimskaho česarstva	28	Grigorij VII (1073—1085)	42
Christianstvo meždu slavjanami	29	Dalšíj boj o svobodu Cerkvi	43
Christianstvo meždu slavjanami na Balkanskem poluostrovi	29	Krestonosny pochody	45
		Rycarski činy	46
		Boj Cerkvi s ložnymi naukami.	47
		Inkvizicija . . .	47
		Cerkovna nauka i iskustvo	48
		Monašeskaja žizn	49
Pjatyj period (1303—1517)			
Obščij prehľad	29		50

Rimski otcy v Avignonu (1309-1378)	50	Sedmyj period
Zapadnyj razdro i slidstvija jeho	51	Ot francuzskoj revolucii do našich
Borba s ložnymi naukami. Ivan		vremen.
Wicleff	52	Francuzska revolucija i Cerkov
Ivan Hus	52	Napoleon i Cerkov
Husitski vojny	53	Položenije Cerkvi teperešnich
Humanizm i renessancija	54	vremenach
Iskustvo i nauka	54	Cerkov v ostatnych evropejskich
Šestyj period (1517—1789)		deržavach
Novyj vik	56	Cerkov v vñievropejskikh krajach.
Reformacija. Vystyplenie Martina		Missii v najnovšem vremeni
Luthera	57	Rimski otcy poslednich vremen
Rasprostranenije nauki Luther'a	58	Dodatok k istorii Vostočnoj Cerkvi
Zwingli i Kalvin	59	Stremlenija sojedinjenija meždu Za-
Otklučenije Anglii ot Cerkvi	60	padom i Vostokom
Rasprostranenije reformacii v Evropi	61	Sv. unija i Rossija
Reformacija na Čechii, Moravii i		Unija podkarpatskikh rusinov
Slovakii	62	Borba za samostojateľnosť mukačev-
Protivreformacija. Vselenskij trident-		skaho jepiskopa
skij sobor	63	Istorija gr. kat. Cerkvi na Podkar-
Čin tovarišestva Isusa (Jezuita) i		patskoj Rusi o 1771. do našich
iny činy	64	vremen
Rasprostranenije viry v Azii, Afriki		Istorija Prjaševskoj eparchii
i Ameriki. Svjaty missii	64	Gr. kat. rusiny v Ameriki
Napady protiv nezavisimosti Cerkvi	66	Unija rumunov, serbov i bulgarov
Bezvirije novaho vremen	67	Papskij himn
